

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Bc. Jaroslava Seifertová

2. ročník- nav. magisterské- prezenční studium

Obor: Speciální pedagogika pro 2. st. ZŠ a SŠ

-

Učitelství německého jazyka

**Syndrom CAN v kontextu žáka, rodiny a sociálního prostředí
(Reflexe školy)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Miluše Hutýrová, PhD.

OLMOUC 2017

Prohlášení

prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a za použití pramenů uvedených v závěru diplomové práce.

V Olomouci, 4. 12. 2017

.....

Obsah

ÚVOD	5
1 Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte	7
1.1 Definice syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte	7
1.2 Základní formy syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte	11
1.2.1 Fyzické týrání	12
1.2.2 Zanedbávání	13
1.3 Narušení psychického vývoje u dítěte týraného	15
1.4 Právní úprava	16
1.5 Druhy prevence	17
2 Sociálně-právní ochrana dětí	19
2.1 Vymezení základního pojmu- sociálně-právní ochrana dětí	19
2.2 Vývoj sociálně-právní ochrany dětí v České republice	20
2.3 Systém sociálně-právní ochrany dětí	20
2.3.1 Dítě jako objekt sociálně-právní ochrany	21
2.3.2 Orgány sociálně- právní ochrany dětí	23
2.4 Druhy opatření sociálně-právní ochrany dětí	23
2.4.1 Preventivní a poradenská činnost	24
2.4.2 Výchovná opatření	25
2.4.3 Opatření na ochranu dítěte	26
2.5 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí	27
2.6 Zařízení sociálně-právní ochrany dětí	29
2.7 Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí	31
2.8 Další právní normy upravující sociálně-právní ochranu dětí	33
2.8.1 Listina základních práv a svobod	33
2.8.2 Úmluva o právech dítěte	34
2.8.3 Občanský zákoník	36
3 Vzájemná spolupráce orgánu sociálně-právně ochrany dětí a školy	39
3.1 Role školy v sociálně-právní ochraně dětí	40
3.2 Oznamovací povinnost škol a školských zařízení	41
3.3 Syndrom CAN a škola	42
3.4 Pedagogičtí pracovníci spolupracující s orgánem sociálně-právní ochrany dětí	43

3.4.1	Výchovný poradce jeho činnost	44
3.4.2	Školní metodik prevence a jeho činnost.....	45
3.4.3	Výchovná komise.....	46
3.5	Šetření školní inspekce v rámci spolupráce škol a orgánu sociálně- právní ochrany dětí. 48	
4	Praktický kontext spolupráce školy a orgánu sociálně-právní ochrany dětí	50
4.1	Stanovení cílů šetření	50
4.2	Metody sběru dat.....	50
4.3	Metody analýzy získaných dat	51
4.4	Výzkumný vzorek- výběr účastníků.....	51
4.5	Interpretace získaných dat.....	52
4.6.1	Kazuistika č. 1- Honza, nar. 2. 1. 2003	52
4.6.2	Kazuistika č. 2- Pavel, 7.8. 2003.....	55
4.6.3	Kazuistika č. 3- Míša, nar. 4. 6. 2005.....	59
4.6.4	Kazuistika č. 4- David, nar. 3. 5. 2004.....	61
4.6	Analýza získaných dat z kazuistik	64
4.7	Tvorba dotazníku	65
4.7.1	Analýza dotazníku.....	66
4.8	Dosažení stanovených cílů šetření a shrnutí šetření	67
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	72
	PŘÍLOHY	75

ÚVOD

Problematika syndromu CAN, tedy syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je velice složitá. Ač se dětskými právy a její ochranou setkáváme již v daleké historii, termín CAN, který pochází z anglického Child abuse and neglect, je vcelku pojmem novým. Proto se budeme v naší práci tento termín co nejpodrobněji popsat. Syndrom CAN se vztahuje k dítěti, jehož práva musí být společností chráněna, a to ať už se jedná o společnost více či méně vyspělou. Děti s ohledem na jejich fyzickou i psychickou vyspělost oproti dospělému jedinci vyžadují zvláštní péči a ochranu ze strany dospělých osob či jiných subjekt. Děti, stejně jako odspělé osoby, jsou členy každé společnosti a je důležité snižovat jakékoliv násilí vůči nim. V dnešní době se právě setkáváme nejčastěji různými formami týrání, ať už psychického či fyzického rázu, zanedbáváním či v tom nejhorsím případě sexuálním zneužíváním, které je často spácháváno bohužel těmi nejbližšími.

Celá diplomová práce je rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou.

První kapitola se zaměřuje na definování syndromu CAN, jednotlivými formami syndromu CAN, přičemž je kladen na různé formy zanedbávání, v této části také charakterizuje možné pachatele těchto činů a na druhé straně se zabýváme charakteristikou obětí týrání, zanedbávání a zneužívání, v neposlední řadě je v této části diplomové práce zmíněna důležitost prevence v této oblasti.

Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na podrobný popis orgánu sociálně-právní ochrany dětí, přesněji řečeno se v této části zabýváme zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, jednotlivými opatřeními, zařízeními tohoto orgánu. Samozřejmě v této části nalezneme stručný výčet činností pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Jsou zde podkapitoly, které jsou věnovány dalším právním normám upravující práva dítěte.

V kapitole třetí se setkáváme s pojmy, které se vztahují ke škole a vzájemné spolupráci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Jsou zde popsány činnosti pedagogických pracovníků, kteří právě spolupracují při řešení různých např. výchovných problémů s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

V poslední kapitole čtvrté, která je již praktickou částí diplomové práce se zabýváme čtyřmi případy, jsou zde popsány čtyři případové studie- kazuistiky nezletilých, kdy v jejich rodině musel zasáhnout orgán sociálně-právní ochrany dětí. Mimo použitou metodu kazuistik je v této části práce také použita metoda dotazníku, který nám posloužil jako doplňková výzkumná metoda. V této praktické části je dosaženo stanovených cílů, kterých jsme dovršili díky použití různých výzkumných metod, jako např. dotazníku, či již zmiňovaných kazuistik.

Cílem této práce je zanalyzovat systém péče o týrané, zanedbávané a zneužívané děti, především v kontextu orgánu sociálně-právní ochrany dětí a vzájemné spolupráce škol a s tímto orgánem, který má na starosti tak velice důležitou činnost, jako je ochrana dítěte.

1 Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte

V této kapitole se budu zabývat definicí syndromu CAN, jelikož je tato problematika pro mou diplomovou práci zcela zásadní, je nutné přiblížit tento syndrom co nejpodrobněji.

1.1 Definice syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte

Tento pojem byl podrobně definován v roce 1992, kdy se konala Zdravotní komise Rady Evropy, a právě na základě doporučení této Zdravotní komise je používána zkratka CAN- Child Abuse and Neglect, v našem jazyce se jedná o syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Tento syndrom můžeme definovat jako „*jakékoliv nenáhodné, vědomé i nevědomé konání rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, případně způsobuje jeho smrt.*“ (Dunovský a kol., 1995, s. 14)

S výše uvedenou definicí se ztotožňuje také Krejčířová v knize Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém (2007), která dále říká, že se někdy můžeme setkat s nesprávným pojmem „syndrom týraného dítěte“, který je ovšem termínem označující pouze jednou z forem syndromu CAN, je tak užíván hlavně v medicínské terminologii, ale toto označení je nepřesné a zavádějící.

Obecně lze tedy chování, které způsobuje poškození dítěte v důsledku týrání, zneužívání či zanedbávání, chápat jako zneužití fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci dospělého nad závislým dítětem. Základní charakteristikou CAN syndromu je necitlivost a bezohlednost k dítěti a podřizování nebo využívání dítěte k uspokojení potřeb dospělého.

K týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte nejčastěji dochází v domácím prostředí, ale také v prostorách škol a internátů nebo na spoustě jiných míst, kde se dítě zdržuje. Některé formy syndromu CAN jsou zjevné, jiné však mohou být velmi obtížně zjištěny, bohužel velká část takového chování vůči dětem zůstává navždy skrytých.

V naší zemi se odborníci těmito problémy začali zabývat až v sedmdesátých letech. Teprve v roce 1990 byla u nás poprvé zavedena evidence případů CAN. O rok

později vstoupila v platnost Úmluva o právech dítěte (touto právní normou se budeme zabývat v dalších kapitolách). V průběhu devadesátých let svoje aktivity postupně rozvíjely linky důvěry, krizová centra a neziskové organizace zaměřené na pomoc a podporu ohroženým dětem. (www.nicm.cz)

Za uplynulých jedenáct let se počet zjištěných případů týrání, sexuálního zneužívání a zanedbávání dětí v České republice vyšplhal na 31 653. Je to velice vysoké číslo, které navíc mapuje pouze ty dětské tragédie, o kterých se dozvěděly příslušné úřady, a těmto obětem mohla být poskytnuta potřebná pomoc. Další tisíce dětí mohou trpět v tichosti za zavřenými dveřmi. Ministerstvo práce a sociálních věcí poskytlo statistické údaje, ze kterých můžeme vyčíst, že v roce 2011 vzrostl počet šetřených případů sexuálního zneužívání, týrání a zanedbávání dětí v ČR oproti roku 2010 o 855 činů. Můžeme tak konstatovat, že počet dětských obětí bylo za rok 2011 6 642. Jedná se pouze o případy, které byly odhaleny a o kterých se příslušné úřady dozvěděly například od příbuzných dětí, od neziskových organizací, zástupců škol, sousedů a podobně. (www.nasedite.cz)

Nejčastějšími oběťmi týrání, zanedbávání a zneužívání se stávají děti, které jsou tzv. rizikové, mají tak vysoký potenciál stát objektem týrání, jedná se o:

- *děti **nevlastní**,*
- *děti **chronicky ve škole neprospívající**; děti neobratné či jakkoliv nezapadající do běžné normy a rodičovského očekávání (nemocné, postižené, „nehezké“); děti mentálně retardované,*
- *děti **neaktivní, utlumené, uzavřené**, které nedovedou vzbudit ani udržovat zájem dospělého v náležité intenzitě (zvláště v případech zanedbávání),*
- ***dívky výrazných ženských tvarů, mazlivé až koketní** (v případě sexuálního zneužívání).* (www.nicm.cz)

Co se týče pachatelů těchto činů spáchaných na dětech, jedná se většinou o dospělé osoby, nejčastěji se jedná o muže, nevlastního otce, strýce či prarodiče, matka bývá často v pozici pasivního přihlížitele, protože si nechce tuto skutečnost připustit.

Zde je výčet nejčastějších potencionálních pachatelů týrání, zanedbávání a zneužívání dětí:

- lidé s patologickým vývojem osobnosti, s agresivními povahovými rysy, lidé impulzivní, nezdrženliví, trpící neurotickými obtížemi apod.,
- lidé závislí na alkoholu a drogách,
- lidé žijící chronicky ve stresové situaci (např. nezaměstnaní, neúspěšní, zklamaní v partnerství,...),
- lidé, kteří byli sami v dětství zanedbáváni a týráni,
- lidé nedostatečně motivovaní pro rodičovství (např. upřednostňující vlastní záliby nebo zaujatí vlastními problémy), rodiče psychosociálně nezralí pro rodičovství (např. velmi mladí rodiče) nebo rodiče s přehnanými nároky na své dítě,
- lidé s neobvyklým životním stylem (členové sekt apod.),
- rodiče, kteří z různých důvodů nejsou schopni vykonávat své rodičovské povinnosti (nemocní, žijící v bídě,...) nebo lidé psychicky nemocní či mentálně retardovaní,
- osoby sexuálně deviantní či hyperaktivní, s oslabenou sebekontrolou (např. muži pokročilého věku nebo dementní atd.) - v případě sexuálního zneužívání.
(www.nicm.cz)

Tabulka č. 1- Počet týraných a zneužívaných dětí:

Věková struktura týraných a zneužívaných dětí v ČR v roce 2011			Počet dětí	
			tělesné a psychické týrání a zanedbávání	sexuální zneužívání, dětská pornografie a dětská prostituce
			chlapci a dívky	chlapci a dívky
Nahlášeno případů	z toho	do 1 roku	353	0
		od 1 roku do 3 let	790	15
		od 3 do 6 let	1073	94
		od 6 do 15 let	2659	624
		od 15 do 18 let	719	115
CELKEM v roce 2011			5794	848

Zdroj: MPSV ČR. Poznámka: Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu SPOD (ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání).

Tabulka č. 2- Sociální prostředí dětí týraných a zneužívaných v roce 2011:

Sociální prostředí dětí týraných a zneužívaných v ČR v roce 2011		
Sociální prostředí dítěte	Počet dětí (chlapci a dívky)	
	tělesné, psychické týrání a zanedbávání	sexuální zneužívání, dětská pornografie a dětská prostituce
úplná rodina	2369	333
neúplná rodina bez matky	240	43
neúplná rodina bez otce	2147	257
doplňková rodina o matku	89	10
doplňková rodina o otce	816	149
náhradní rodina	106	28
ústavní péče	27	28

Zdroj: MPSV ČR. Poznámka: Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu SPOD (ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání).

Tabulka č. 3- Počty týraných a sexuálně zneužívaných dětí v České republice:

Počty týraných a sexuálně zneužívaných dětí v ČR			
Rok	Tělesné a psychické týrání, od r. 2009 také zanedbávání	Sexuální zneužívání, dětská pornografie, dětská prostituce	Celkem
2000	743	614	1357
2001	884	522	1406
2002	698	537	1235
2003	950	665	1615
2004	1028	698	1726
2005	1319	664	1983
2006	1008	585	1593
2007	1205	679	1884
2008	1239	739	1978
2009	3613	834	4447
2010	4963	824	5787
2011	5794	848	6642
Celkem	23444	8209	31653

Zdroj: MPSV ČR. Poznámka: Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu SPOD (ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání).

1.2 Základní formy syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte

Syndrom CAN představuje závažný problém, jehož podstatou je hrubý, odmítavý či ponižující přístup k dítěti. V literatuře nalezneme více forem týrání dítěte, avšak každou z nich lze považovat za nepříznivou pro dítě, ohrožující jeho tělesný, psychický i sociální vývoj.

Mezi základní formy syndromu CAN zařazujeme:

- fyzické týrání,
- psychické týrání,
- sexuální zneužívání,
- zanedbávání,
- systémové týrání,
- sekundární viktimizace,
- Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení).

Do obsahu syndromu CAN patří také jiné zvláštní formy, například: zneužívání dětí organizovanou skupinou, rituální zneužívání, sexuální turismus či komerční sexuální zneužívání dětí.

Dunovský a kol. (1995) dále dělí tyto formy na pasivní a aktivní:

Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání		Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	Sexuální zneužívání
aktivní	tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	nadávky, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest
pasivní	neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a	nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová	exhibice, video, foto, audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit

	výchovné péči		
--	---------------	--	--

V pasivní podobě pak jde o nedostatečnou stimulaci, zanedbávání základních duševních potřeb (psychická deprivace) i potřeb citových (nedostatek lásky, porozumění, identifikace apod.).

Problematice aktivního tělesného zneužívání dítěte byla v minulosti věnována pozornost spíše v rámci šetření těch nejvážnějších poranění dětí a jejich vražd.

1.2.1 Fyzické týrání

Vaničková, Hajd- Moussouová a Provazníková ve své knize *Násilí v rodině* (1995) definují tělesné týrání jako „*fyzické ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení či utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.*“

V roce 1971 ještě tedy bývalém Československu upozornil na závažnost fyzického týrání prof. Ringel, který uvádí, že asi jedna třetina úrazů u dětí do tří let, je způsobována právě násilím spáchaném dětech. U dětí, které jsou nebo byly dříve vystaveny fyzickému týrání a nedošlo k úmrtí, se setkáváme ve vysokém procentu s trvalými následky v jak v oblasti tělesného, tak samozřejmě i v oblasti psychického zdraví. (Vaničková, Hajd- Moussouová, Provazníková, 1995)

Elliotová ve své publikaci *Jak ochránit své dítě* (1995, s. 61, 62) uvádí následující výčet znaků a příznaků, které vykazují děti trpící fyzickým týráním, může se jednat o:

- „*poranění nebo popáleniny nevysvětlitelného původu,*
- *nepravděpodobná zdůvodnění těchto poranění dítětem či o ně pečující osobou,*
- *nechuť dítěte o těchto poraněních hovořit,*
- *poranění v důsledku neúměrných trestů,*
- *strach ze strachu s rodiči,*
- *lysiny,*

- *pohmožděniny nadloktí, stehen, tváří, které mohou být následkem štípání, kousání nebo bití,*
- *strach jít domů,*
- *strach z lékařské pomoci či zákroku,*
- *agresivita vůči ostatním,*
- *sklony k sebetýrání,*
- *chronické útěky od rodičů, atd.“*

Tělesné týrání dětí je opravdu velice závažný problém naší společnosti, protože počet takto týraných dětí se neustále rok od roku zvyšuje. Proto je důležité, aby byl co největší počet týraných dětí odhalován odborníky, jako jsou např. lékaři, psychologové, sociální pracovníci a kriminalisté, kteří v případě jejich cílené pozornosti opravdu odkryjí případy, které by jinak mohly být přehlédnuty.

1.2.2 Zanedbávání

Zanedbávání můžeme obecně definovat jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu na vývoji dítěte nebo dítě ohrožuje. V dnešní době se setkáváme s několika druhy zanedbávání- tělesné a citové zanedbávání, zanedbávání výchovy a vzdělávání. Zanedbávání můžeme ještě rozdělit na nedostatek péče v oblasti uspokojování tělesných potřeb, kdy je se dítěti nedostává přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před zlem a na nedostatek péče v oblasti výchovné, kdy nejsou dítěti poskytnuty dostačující podmínky pro rozvoj schopností a dovedností, rozvoj chování a mravního jednání.

Dalším druhem zanedbáváním je zanedbávání psychické, které se projevuje také především rozvoji poznávacích a emočních funkcí. V tomto případě jsou u dětí nejnápadnější jejich celkové psychomotorické opoždění v útlém věku. Vývoj řeči a sociální dovednosti mohou být také značně opožděné. Takto zanedbávané děti velice těžko navazují vztahy uvnitř skupiny a jsou často žárlivé, vynucují se neustálou pozorností a projevy náklonnosti, dalšími projevy se budu zabývat v dalších řádcích mé diplomové práce atd.

V pozdějším věku mohou být takto zanedbávané děti závislé na alkoholu, drogách nebo sexuálních aktivitách, těmito závislostmi si mohou nahrazovat neuspokojivé vztahy k lidem. V dospělosti mohou mít problémy s uzavírání přátelství,

manželství či mohou selhat v rodičovské roli. (Vaníčková, Hajd- Moussová, Provazníková, 1995)

Elliotová (1995, s. 65) uvádí následující projevy či znaky zanedbávaného dítěte, děti tak mohou:

- „*mít trvale had*
- *nedodržovat základní hygienická pravidla,*
- *být chronicky unavené,*
- *být velmi špatně oblečené, nosit znečištěné a zapáchající oblečení,*
- *být velmi hubené,*
- *často chodit pozdě do školy, nebo za školu,*
- *trpět neléčenými zdravotními problémy,*
- *mít malou sebeúctu, sklony k sebeničení,*
- *mít vnitřní nutkání ke krádežím nebo sběru odložených věcí,*
- *chronicky utíkat z domova.“*

Nutností je říci, že aby se jednalo opravdu o příznak zanedbávání musí být přítomno vícero z výše uvedených příznaků po delší dobu. Některé z výše uvedených příznaků se totiž občas vyskytnou u jakéhokoliv dítěte.

Důvody zanedbávání mohou být velice rozmanité, proč rodiče neplní své povinnosti při výchově vlastních dětí? Na tuto otázku nám odpoví dílo Felcmanové (2015, s. 31):

- „*rodiče se díky životní situaci, ve které se ocitli (tíživá finanční nebo bytová situace), nemohou o dítě adekvátně starat;*
- *rodiče sami pocházejí ze zanedbávajícího prostředí a nemají osvojené potřebné kompetence v oblasti adekvátní péče o dítě;*
- *rodiče se o dítě starat nechtějí.“*

Názory odborné veřejnosti na zanedbávání jsou různorodé stejně tak, jako vymezení syndromu CAN. Zanedbávání je často označováno jako fyzické týrání pasivního charakteru (Halfarová, Pöthe, 2002) anebo jako pasivní forma psychického týrání (Matějček, 1995). Zanedbávání je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte. Tato forma syndromu CAN je patrně nejčastějším typem špatného zacházení s dětmi, ale zdá se, že o jeho formách a

následcích je mnohem méně v podvědomí lidí, než týraní fyzické či sexuální zneužívání. Zanedbávání je nejčastějším typem špatného zacházení s dětmi. Někteří autoři zdůrazňují nezáměr rodičů, kteří své děti z velké části ignorují. Jejich interakce s dětmi kolísá často od extrémů k extrému v řadě nesoustavných, nepředvídatelných a často násilných epizod s cílem mít od dítěte klid a oddechnout si od chaosu v rodině.

Zanedbávání je odborníky i veřejností všeobecně velmi podceňované. A to přes to, že následky zanedbávání jsou velmi alarmující, však možným vysvětlením podceňování zanedbávání může být nenápadnost a špatná rozpoznatelnost jevu, jelikož příznaky zanedbávání se objevují až po delší době. Dalším možným důvodem, proč se veřejnost a lékařští pracovníci nezabývají zanedbáváním je, že se uvěří vysvětlování dospělé osoby, než zanedbávanému malému dítěti. K diagnostikování zanedbávání je zapotřebí, aby trvalo určitou dobu a dosáhlo určité intenzity. Zanedbávání dítěte vytváří velké nebezpečí vzniku závažných důsledků pro růst a vývoj dítěte. Jednotlivé formy syndromu CAN se jen výjimečně objevují samostatně, většinou se jednotlivé formy syndromu CAN vzájemně prolínají a kombinují v různých podobách. Nejčastěji je zanedbávání spojeno nejčastěji s fyzickým týráním. (Pemová, 2001)

1.3 Narušení psychického vývoje u dítěte týraného

Obecně platí, že riziko poškození vývoje psychické i somatického, je tím větší, čím je týrané dítě mladší. U velké většiny dětí dochází k týraní právě ve velmi útlém věku, u nichž bývá pravidlem určité opožďování ve vývoji duševním i motorickém, na kterých se mohou podílet vlivy organické, vlivy méně podnětného prostředí, ale zejména oslabená motivace k učení. Mezi organické vlivy patří časté subdurální hematomy, čili žilní krvácení do prostoru mezi tvrdou plenou mozkovou a pavučnicí, vznikající zejména po úraze (Říčan, Krejčířová a kol., 1997).

Výraznější a závažnější však bývají **odchyly v chování**, které jsou zřejmé od 2-3 let věku dítěte. Jedná se hlavně o oblast **citového prožívání**. Opakované utrpení, které je dítěti způsobováno, může vést k apatickému chování, neschopnosti prožívat radost, neschopnost projevovat emoce. Převažuje u nich úzkost a strach, může se objevovat také sklon k afektivním výbuchům.

Také hra týraných dětí je mezi 1. a 2. rokem věku dítěte značně dezorganizovaná, bez cíle. Dítě nezahajuje sociální kontakt a ani jej nepřijímá. Ze

strany dospělých získává méně pozornosti, emočně se odtahuje, jeho sdělování informací je nepředvídatelné a emoční signály, které dítě vysílá, jsou nejasné. „*Chování týraného dítěte je často zřetelně ambivalentní – dítě vyjadřuje potřebu tělesného kontaktu, ale současně jej odmítá.*“ (Říčan, Krejčířová a kol., 1997)

Narušením vývoje dítěte se také zabývá Pöthe (1996), který ve své knize nastiňuje změny v chování týraného a zneužívaného dítěte. Dítě nemá zájem o dění v jeho okolí, vyhýbá se lidem a kontaktu s nimi, zvyšuje opatrnost při kontaktu s dospělými, nechce být s nimi samo, může projevovat úzkost v přítomnosti určitých dospělých osob, může se vyhýbat školním a mimoškolním aktivitám. V neposlední řadě změny chování můžeme zpozorovat i ve zvýšené agresivitě vůči svým vrstevníkům či jejich šikanování. Dítě má také často potíže se školním prospěchem, sebepoškozováním a s útekem z domova. Výjimkou nemusí být sexuální napadání vrstevníků.

1.4 Právní úprava

Syndrom CAN je nutno chápat jako multifaktoriální společenský jev, který má nejen prostorový a časový rozměr, ale i rozměr věcný.

S účinností od 1. 1. 1994 platí ohledně trestného činu týrání svěřené osoby oznamovací povinnost, jakož i povinnost překazit jeho páchání. To lze učinit i včasným oznámením. Ten, kdo tuto povinnost nesplní, se sám dopouští trestného činu (s trestní sazbou až na tři léta odnětí svobody). Oznámení je nutno učinit orgánům činným v trestním řízení - policii nebo státnímu zastupitelství. Oznamovatel je povinen pravdivě sdělit skutečnosti, které týrání dítěte nasvědčují, aniž by odpovídal za to, zda se spáchání činu podaří prokázat.

Výběr z legislativních dokumentů týkajících se problematiky.

Mezi základní dokumenty týkající se ochrany a práv dítěte v České republice patří:

- zákon o sociálně právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.),
- zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.),
- trestní zákoník (č. 40/2009 Sb.) a trestní řád (č. 141/1961 Sb.),
- Úmluva o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte),
- Listina základních práv a svobod. (Hoferková, Švrčinová, 2009)

1.5 Druhy prevence

Profesor Matějček (in Dunovský a kol. 1995) rozděluje prevenci na primární a sekundární. Provazníková (in Vaníčková a kol. 1995) však uvádí ještě prevenci terciální. Při primární prevenci je nejdůležitějším krokem týrání, zneužívání a zanedbávání dětí předcházet a snažit se co nejvíce apelovat na příslušné lidi. Primární prevence má tak za cíl snížení pravděpodobnosti vzniku a výskytu poškození.

Matějček rozděluje působení na tři vrstvy a to:

- Zaměřené působení na širokou veřejnost: zde je myšleno působení na společnost jako jednotný celek. V tomto případě mohou zajisté pomoci média, tisk. Ideálně by měla společnost vnímat potřeby dítěte a snažit se pomoci, aby dítě bylo na prvním místě. Mezi instituce, které mohou pomáhat v osvětě a prevenci, především patří:
  - státní orgány (plus různé státní vyhlášky, týkající se rodiny a dítěte,
  - politické strany,
  - školství,
  - církve,
  - média,
  - organizace zabývající se rodinou, atd.
- Zaměřené působení na rodiče (vychovatele): při působení na tuto skupinu je důležité, aby rodiče, či budoucí rodiče byli informováni, co je vlastně čeká, či pokud se na rodičovství ještě necítí, jaké jsou pro ně vhodné antikoncepční prostředky, atd. Dítě je šťastné, pokud se narodí jako chtěné. Pokud se žena ještě necítí na to být matkou, je vhodné těhotenství odložit, než mít dítě, které bude na obtíž. Dalším významným činitelem by měl být u této skupiny stát s pomocí mladým rodinám, které se mnohým momentálně zcela nedostává.
- Zaměřené působení na odborné pracovníky a veřejné činitele Zde by se měly zprostředkovat poznatky z výzkumu a odborných studií, kdy příjemci budou lidé různých vědních oborů a specializací. (Dunovský a kol. 1995)

U sekundární prevence, je důležité vytipovat danou skupinu obyvatelstva (rizikovní rodiče a rizikové děti), u kterého by mohlo k syndromu CAN dojít nebo k němu již dochází a tak zamezit jeho dalšímu rozvoji. Velmi často se stává, že k násilí na sobě samém provokuje dítě, které je podrážděné, plačtivé, zlostné, neklidné. K zanedbání dochází zase úplně naopak u dětí nevýrazných, nenápadných. Sexuální násilí je nejčastější na dívkách kyprých tvarů. Mezi rizikové rodiče patří především lidé, jež jsou nezralí pro rodičovství nebo jsou psychicky nemocní, žijí ve stresu, atd. Provazníková (in Vaníčková a kol. 1995) zařazuje mezi rizikové faktory i školu, kde může za jistých okolností dojít k přetížení a vést k poruchám chování, či učení. I zde se děti mohou stát obětí psychického týrání, či šikany.

O terciární prevenci se dá hovořit, pokud k aktu již došlo a nyní se mu snažíme zamezit. V tomto případě se zahájí proces diagnostikování a posléze i případ. Po zhodnocení všech daných skutečností, se rozhoduje, zda dítě zůstane nadále v rodině nebo bude příslušnými orgány odebráno. Poté je zahájen proces diagnostický, který má skončit prognózou daného případu. Ze stanovené prognózy poté plyne návrh na ochranná, terapeutická a další opatření ku prospěchu dítěte.

2 Sociálně-právní ochrana dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, je účinný k 1. 4. 2000 a jedná se komplexní úpravou regulace pozitivní vztahů a pouze nezbytně nutné integrace státu do rodinných vztahů.

Tento zákon stanovuje systém ochrany práv a zájmů dítěte, dále jsou zde uvedeny orgány činné v sociálně právní ochraně dětí, jejich působnost a spolupráce s dalšími subjekty, zákon také vymezuje druhy opatření směřující k ochraně dítěte, základní zásady a zařízení sociálně-právní ochrany dětí. V neposlední řadě se v části druhé, §6 tohoto zákona dočteme, kdo se stává objektem sociálně právní ochrany. Velká část zákona je věnována problematice pěstounské péče a náhradní rodinné výchově, avšak těmto rozsáhlým a složitým oblastem se v mé diplomové práci zabývat nebudu.

Velké změny v oblasti sociálně právní ochrany dětí přinesla novelizace zákona, která proběhla v roce 2012. Přehledem nejdůležitějších změn, které tato novela přinesla, se budu zabývat v další kapitole mé diplomové práce.

2.1 Vymezení základního pojmu- sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí, ochrana práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání. Sociálně-právní ochrana dětí také zahrnuje ochranu dítěte před jakýmkoliv duševním či tělesným týráním, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Velice významnou rolí v zajišťování práv a ochranou dítěte v ČR hraje Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které vykonává legislativní, kontrolní a činnost právě nad sociálně právní ochranou dětí. V neposlední řadě se také MPSV zabývá přezkumem rozhodnutí krajských úřadů v přezkumech či odvolacích řízeních.

Zákon č. 359/1999 sb., o sociálně právní ochraně dětí přesně definuje základní ustanovení SPOD v §5: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“

S pojmem sociálně-právní ochranou dětí se setkáváme v první části zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v úvodním ustanovení, konkrétně v § 1. :

- „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.“

2.2 Vývoj sociálně-právní ochrany dětí v České republice

V roce 1863 byl vydán zákon domovský č. 105 říšského zákoníku, kde byl pojem sociálně-právní ochrana dětí poprvé uveden. Tato první právní norma v této oblasti stanovovala vymezení péči o výchovu a výživu chudých dětí a také péči o děti zanedbávané v zařízeních k tomu určených. O výkon stanovené sociálně-právní ochrany dětí se už v té době staraly obce na své vlastní náklady.

Až po první světové válce se stala problematika ochrany dětí ve středu zájmu státu a tak některé povinnosti tak přešly na zemská a krajská ústředí péče o mládež.

V roce 1938 se rozvoj péče o děti zastavil, ale i přesto péče o mládež v okresech a zemská ústředí byla stále v provozu, byť velice omezeně, po celou dobu okupace. Poté v 50. letech dvacátého století sociálně právní ochrana dětí spočívala pouze ve výkonu tzv. hromadného opatrovnictví a poručenství. V té době byla tato oblast zaštitována Ministerstvem spravedlnosti.

Zákonem č. 2/1969 Sb., došlo ke zřízení Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky a do jeho působnosti je dodnes sociálně-právní ochrana dětí začleněna. Velké změny přinesl zákon č. 359/1999 Sb., na základě kterého je v současnosti systém sociálně-právní ochrany dětí zajišťován. Po přijetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vznikl i Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

2.3 Systém sociálně-právní ochrany dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se ihned na začátku, přesněji přímo v §2 zabývá, kdo je jejím předmětem a tedy kdo má z pohledu tohoto zákona nárok právě na sociálně-právní ochranu. Z tohoto §2 zákona č. 359/1999 Sb., vyplývá, že objektem je nezletilá osoba, a to bez ohledu na občanství.

2.3.1 Dítě jako objekt sociálně-právní ochrany

V prvé řadě je nutné si definovat, co se pro potřeby sociálně právní ochrany dětí myslí pod pojmem „dítě“. Zákon o SPO stanovuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte pojem dítě tak, že dítětem je osoba nezletilá. Podle čl. 1 Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu. Podle § 8 občanského zákoníku se pak zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením osmnáctého roku věku lze zletilosti nabýt jen uzavřením manželství, což v dle našeho právního řádu možné uzavřít až od šestnáctého roku věku.

Podle § 2 odst. 2 zákona o SPO náleží sociálně-právní ochrana dítěti, které:

- *„má na území ČR trvalý pobyt,*
- *podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, má povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,*
- *podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR (tzn. o udělení azylu nebo doplňkové ochrany podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o azylu“),*
- *je oprávněno na území ČR trvale pobývat, nebo*
- *pobývá na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky nebo které již pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.“*

Z výše uvedeného také vyplývá, že sociálně právní ochrana dětí je určena všem dětem bez rozdílu, bez jakéhokoliv druhu diskriminace (barvy pleti, rasy, náboženského vyznání, pohlaví, politického smýšlení, etnického či sociálního původu).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí v části druhé §6, vymezuje okruh dětí, na které se sociálně právní ochrana vztahuje.

Pro poskytnutí sociálně-právní ochrany jsou typické situace, kdy

- „jejichž rodiče - zemřeli,
  - neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo
  - nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami,
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“

(Zákon č. 359/1999 Sb., §6)

2.3.2 Orgány sociálně- právní ochrany dětí

Sociálně- právní ochrana dětí je cílená činnost, která je zajišťována orgány sociálně- právní ochrany dětí, jsou jimi následující:

- „*krajské úřady,*
- *obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- *obecní úřady a újezdni úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdni úřady,*
- *ministerstvo,*
- *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,*
- *Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“).*

Sociálně-právní ochranu dále zajišťují:

- *obce v samostatné působnosti,*
- *kraje v samostatné působnosti,*
- *komise pro sociálně-právní ochranu dětí,*
- *další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny. (Zákon č. 359/1999 Sb., §4)*

V §48 odst. 2, zákona o sociálně právní ochraně dětí je definována činnost tzv. „pověřené osoby“. Pověřenou osobou může být jak osoba fyzická, tak i osoba právnická, která vykonává sociálně právní ochranu dětí pouze v rozsahu přiděleného pověření. Pověřenou osobou tak mohou být např. dětská krizová centra či azylová centra, která poskytují neodkladnou pomoc, nebo také krizové linky, jako je nejznámější Linka bezpečí.

2.4 Druhy opatření sociálně-právní ochrany dětí

Děti se dostávají do nejrůznějších situací během svého života. Jelikož se jedná o děti, které se neumějí sami o sebe postarat, je zapotřebí, aby jim byla poskytnuta okamžitá pomoc. Často se setkáváme, že rodiče či rodič není schopen dostát svých rodičovských povinností, nebo naopak svá rodičovská práva příliš zneužívá, a tak dochází k ohrožení výchovy a vývoje daného dítěte, v tom nejhorším případě dochází i k ohrožení života dítěte. Právě z těchto důvodů je nutné mít stanovené postupy a opatření, která jsou použita v případě, kdy dítě zůstalo např. bez rodičů, nebo je týráno,

zanedbáváno či zneužíváno. Proto se v části třetí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí rozdělují opatření na:

- preventivní a poradenská činnost (§10),
- výchovná opatření (§13),
- opatření na ochranu dítě (§14),

2.4.1 Preventivní a poradenská činnost

Jak už z názvu vyplývá, jedná se o činnost, která zabraňuje vzniku nepříznivého chování v rodině, jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí. Jedná se tak o velice důležitou a nepostradatelnou činnost orgánů sociálně právní ochrany dětí. V zákoně je jednotlivě uvedeno, jakou činnost vykonávají jednotlivé orgány sociálně právní ochrany dětí.

V globálním rozměru lze říci, že obecní úřady mají na starosti depistáž dětí, které jsou objektem sociálně právní ochrany dětí, zaměřují se na dodržování rodičovských povinností, příp. s rodiči rozebírají nedostatky v jejich výchově a sdělují jim nějakou formu nápravy (poradenství), s dětmi komunikují nedostatky v jejich chování.

Zákon č. 359/1999 Sb., dále stanovuje povinnosti obecních úřadů s rozšířenou působností v oblasti preventivní činnosti, obecní úřad s rozšířenou působností je povinen:

- *„sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku,*
- *činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti,*
- *pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte,*
- *zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou*

odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny,

- *pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin. “(Zákon č. 359/1999 Sb., §10)*

2.4.2 Výchovná opatření

V této části se budeme zabývat, vzhledem k tématu mé diplomové práce, tématem velice důležitým a tím jsou výchovná opatření. V zákoně o sociálně právní ochraně dětí je výchovným opatřením věnován § 13. Obce s rozšířenou působností tak mohou dle zmiňovaného §13 zákona o sociálně právní ochraně dětí:

- *„napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,*
- *stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte,*
- *uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji, nebo*
- *uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie; ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno.“*

Dále se v této části zákona dozvídáme, že pokud tato výchovná opatření nejsou uložena obecním úřadem s rozšířenou působností, může za stejných podmínek uložit tato výchovná opatření soud.

Obce s rozšířenou působností také mohou, aby jimi uložená výchovná opatření byla sledována jinými obecními úřady, či může tato opatření zrušit za předpokladu, že splnily účel.

Velice důležitá informace se skrývá v §13a zákona o sociálně právní ochraně dětí, který říká, že:

Vyžaduje-li to zájem dítěte a výchovná opatření podle § 13 odst. 1 nevedla k nápravě, může soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; přitom dítěti nařídí nejdéle na 3 měsíce pobyt ve

*a) středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo
b) zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením.*

2.4.3 Opatření na ochranu dítěte

V rámci sociálně-právní ochrany jsou zákonem přesně vymezené případy, kdy je zapotřebí přijat některá ochranná opatření. Tento postup taktéž upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně. Soudy a obce s rozšířenou působností tak v tomto případě velmi úzce spolupracují. Zákon spolupráci definuje takto: „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním předpisem návrh soudu*

- *na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojeví zájem o své dítě,*
- *na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,*
- *na nařízení ústavní výchovy,*
- *na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,*
- *na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení.“(Zákon č. 359/1999Sb., §14)*

Dalším z důležitých paragrafů, který je třeba zmínit v souvislosti s tématem mé diplomové práce, je §16: „*Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření.*

Jestliže je dítě vystaveno tělesnému nebo duševnímu násilí ze strany rodiče nebo jiné osoby, která žije s dítětem ve společné domácnosti, může obecní úřad obce s rozšířenou působností podat jménem dítěte soudu návrh na vydání předběžného opatření na uloženi opatření k ochraně dítěte před domácím násilím.“

Z výše uvedeného vyplývá, že obce s rozšířenou působností mohou jednak podávat návrhy k soudu na předběžná opatření, na opatření k ochraně dítěte, ale naproti tomu mají obce s rozšířenou působností možnost podat návrh k soudu právě na zrušení těchto opatření za toho předpokladu, že došlo k nápravě v chování dítěte či osob, které narušovaly řádnou výchovu dítěte. (§14 odst. 2 Zákona č. 359/1999 Sb.)

2.5 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Již dlouho připravovaná dlouhá léta přepravovaná novelizace zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, vyšla v platnosti dne 1. 1. 2013. Je uvedena ve sbírce zákonů pod číslem 401/2012. Nyní nastíním přehled hlavních změn, kterými byly od roku 2013 do práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí zavedeny, jedná se tedy o následující:

- „*Nastavení podmínek pro vytvoření sítě služeb pro práci v rodinách,*
- *stanovení závazných postupů pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému,*
- *rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny,*
- *zavedení standardů kvality práce a nastavení minimálních rámců činnosti pro všechny subjekty v systému.“ (Zákon č. 401/2012 Sb.)*

Změna, která souvisí s výše uvedeným bodem dva, tedy stanovení závazných postupů pro činnost právě orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je zavedení tzv. Individuálního plánu ochrany dítěte. Tento individuální plán ochrany dítěte jsou povinny zpracovat obecní úřady obce s rozšířenou působností na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny tento individuální plán vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanovuje opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a v neposlední řadě stanovuje časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.

Individuální plán ochrany dítěte se dle §10 odst. 5 zákona č. 401/2012

- „zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte,
- vypracovává od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- pravidelně aktualizuje, zejména v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření, nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy.“

(Příklad formuláře pro stanovení individuálního plánu rodiny a dítěte je zařazen do mé diplomové práce v příloze č. 1.)

Další velice důležitou změnou, kterou nalezneme v novele zákona č. 359/1999 Sb. je zavedení institutu Případové konference. Jedná se o jednu z metod práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je to postup, který může OSPOD využívat při řešení situací ohrožených dětí či rodin. Institutu tzv. případové konferenci je věnován §10 odst. 3 zákona č. 401/2012 a tento dále říká, že:

- „případová konference spočívá v zapojení dětí, rodičů, jiných osob zodpovědných za výchovu, jiných osob blízkých rodině a dítěti a dalších subjektů podílejících se na ochraně dítěte a řešení jeho situace,
- okruh zapojených osob a subjektů určuje OSPOD, který přihlíží rovněž k doporučením a návrhům ostatních. Může se jednat zejména o školy a školská zařízení, poskytovatele sociálních služeb, lékaře, zdravotnická zařízení, orgány činné v oblasti sociálního zabezpečení, Policii České republiky, obecní policii, státní zástupce a zástupkyně, úředníky a úřednice Probační a mediační služby České republiky a další odborné pracovníky a pracovnice (např. psychology a psychologičky).“

Jako další změnu v zákoně o OSPOD, kterou je třeba zmínit je, zavedení standardů kvality. Jsou určeny pro orgány sociálně právní ochranu dětí, pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pro pověřené osoby k náhradní rodinné péči. Ve standardech jsou uvedeny:

- Standardy práce s klientem,

- standardy personálního a organizačního zajištění sociálně- právní ochrany,
- technicko-provozní zajištění sociálně-právní ochrany.

Dle bodu 12 přechodného ustanovení byla povinnost vypracovat standardy a dodržovat je do 31. 12. 2015. Tzn., že v roce 2015 by měla mít všechna zařízení již standardy vypracované a měla by se jimi řídit.

K velkým změnám díky novelizaci zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochrany dětí došlo v oblasti náhradní rodinné péči, kterými se vzhledem k tématu diplomové práce zabývat ani zmiňovat nebudu.

2.6 Zařízení sociálně-právní ochrany dětí

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí v hlavě čtvrté § 39 definuje jednotlivá zařízení, kam jsou v případě nutnosti děti dle § 6 tohoto zákona umístěovány:

- *„zařízení odborného poradenství pro péči o děti,*
- *zařízení sociálně výchovné činnosti,*
- *zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,*
- *výchovně rekreační tábory pro děti.“*

Zařízení odborného poradenství pro péči o děti poskytuje zejména doporučení týkajících se řešení vztahových problémů mezi rodiči a dětmi, také toto odborné poradenství zaměřuje na pomoc rodičům v péči o dítě se zdravotním postižením, dále se zde poskytují informace a rady rodičům (nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte) v oblasti výchovy a výživy dítěte, odborné poradenství také řeší otázky mezigeneračních, sociálních problémů v péči o děti. V neposlední řadě je toto odborné poradenství zaměřeno na náhradní rodinnou péči, tedy přesněji řečeno je určeno pro jedince, kteří mají zájem se stát pěstouny či osvojit si nějaké dítě.

Zařízení sociálně výchovné činnosti se zaměřují na děti uvedené v § 6; tyto děti mají možnost v rámci tohoto zařízení rozvíjet sociální dovednosti, nabízí dětem programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.

Zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc se zabývá § 42, který je velice obsáhlý, proto následující nástin bude obsahovat pouze dle mého názoru nejdůležitější body.

Děti jsou umísťovány do těchto zařízení dle §42 na základě:

- „rozhodnutí soudu; § 13a odst. 3 platí obdobně,
- žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- žádosti zákonného zástupce dítěte, nebo
- požádá-li o to dítě.“

Zde je důležité zmínit, že umístění dítěte do zařízení pro dítě vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu je dvojího druhu. Je třeba rozlišovat rozhodnutí soudu vykonatelné a nevykonatelné, v případě že je rozhodnutí soudu vykonatelné, poté se rozlišuje dále na formální a materiální. Je více než jasné, že pro přijetí a pobyt dítěte v tomto zařízení, je zapotřebí, aby rozhodnutí soudu bylo vykonatelné.

Zjednodušeně je možné říci, že formální vykonatelnost znamená, že u rozhodnutí tohoto typu byly dodrženy zákonné podmínky pro jeho vydání, byly řádně doručeny a byly splněny i další podmínky, které zákon stanovil pro nabytí vykonatelnosti. Pokud se jedná o rozhodnutí materiálně vykonatelné můžeme ve velice zjednodušené definici říci, že takové rozhodnutí je možné realizovat, tedy toto rozhodnutí lze vykonat.

Pokud má být dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je nutné, aby rozhodnutí soudu splňovalo podmínky materiální vykonatelnosti, dále rozhodnutí soudu musí obsah přesně určené místo zařízení, tedy přesnou adresu a také musí být uveden zřizovatel a právní subjektivita zařízení, do kterého je nezletilý umísťován.

Ochrana a pomoc dětem v tato zařízení spočívá v zabezpečení základních základních životních potřeb, včetně ubytování, zajištění zdravotnické, psychologické či jiné obdobné nutné péče. Přesné vymezení péče je uvedeno v § 42a, který říká, že zařízení pro děti vyžadující okamžitou péči:

- „zabezpečuje plné přímé zaopatření dítěte v zařízení spočívající v poskytování ubytování, stravování a ošacení,
- poskytuje výchovnou péči,
- zajišťuje poskytnutí zdravotních služeb,

- poskytuje poradenství dítěti, jeho rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu dítěte,
- zajišťuje pomoc při přípravě dětí na školní vyučování a doprovod dětí do školy,
- vytváří podmínky pro zájmovou činnost dětí,
- je povinno poskytovat dítěti odbornou péči prostřednictvím sociálního pracovníka a psychologa,
- je povinno spolupracovat s rodinou dítěte a poskytnout této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany,
- je povinno vydat vnitřní řád zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který vychází z vymezení činnosti zařízení tímto zákonem. “

Z výše uvedené tak vyplývá, že hlavním úkolem zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v systému sociálně-právní ochrany dětí České republiky je poskytnout okamžitou, krizovou, krátkodobou pomoc ohroženým dětem, která spočívá v zabezpečení plného zaopatření, a to až do doby, kdy bude nalezeno nějaké řešení charakteru dlouhodobějšího (např.: v nejlepším případě návrat do původní rodiny, případně umístění do náhradní rodinné péče a v nejhorším případě nařízení ústavní výchovy).

2.7 Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Stavebním kamenem OSPOD jsou bezesporu sociální pracovníci, kteří pracují s rodinou jako s celkem, v případě, že se v rodině vyskytl nějaký problém.

Dalšími pracovníky OSPOD jsou kurátoři pro mládež, kteří se zabývají dětmi, které spáchaly nějaký protiprávní čin, příp. jejich chování vykazuje rysy problémového chování.

Matoušek (2008, s. 201) se ve své publikaci také zabývá definicí sociálního pracovníka: „*Sociální pracovník, v ČR je nyní definován v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jako pracovník vykonávající sociální šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytující sociální poradenství, provádějící analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytující krizovou pomoc,*

sociální poradenství a sociální rehabilitaci. Zákon definuje i předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka, k nimž patří způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost (vyšší odborné vzdělání nebo vysokoškolské vzdělání). Citovaný zákon definuje jako jinou kategorii pracovníků pracovníky v sociálních službách. Takzvaně zdravotně sociální pracovník je definován ve vyhlášce č. 96/2006 Sb. a ve v. 424/2004 Sb.

Profese sociálního pracovníka, která je zařazena mezi tzv. pomáhající profese, vyžaduje jistý stupeň inteligence a nedílnou součástí charakterových vlastností sociálního pracovníka je také schopnost empatie. Zákon č. 108/2006 Sb., § 110 definuje předpoklady pro výkon této profese takto: „*Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona.*“

Odbornou způsobilost k výkonu profese sociálního pracovníka lze získat:

- *ukončením vyššího odborného vzdělání v akreditovaném vzdělávacím programu se zaměřením na sociální práci, sociální pedagogiku, humanitární práci nebo charitativní činnost,*

- *vysokoškolským studiem se zaměřením na sociální politiku, sociální práci, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku,*

- *absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů zaměřených na sociální práci v rozsahu 200 hodin a nejméně 5 let praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání jiného zaměření,*

- *absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů zaměřených na sociální práci v rozsahu 200 hodin a nejméně 10 let praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka, za podmínky středního vzdělání s maturitou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději do 31. 12. 1998 (zákon č. 108/2006 Sb., § 110, odst. 4).*

Práce sociálního pracovníka je tedy velice různorodá. Jednak se zabývá rodinou, kde se vyskytují nějaké neshody rodičů, či se rodiče rozvádějí, upravují styk s druhým rodičem, zasahují v případě nedostatečné péče rodičů v oblasti výchovy dítěte, kontrolují výkon ústavní výchovy a jiné mimo rodinné péče, zabývají se dětmi a jejich rodinou, u nichž vznikne podezření na týrání, zanedbávání či zneužívání.

Kurátor pro mládež má na starosti veškerou trestnou činnost dětí, je účasten všech trestních řízení, všech přestupkových řízení, zabývá se sociálně- patologickými jevy ve školním prostředí, jako je např.: záškoláctví, nevhodné chování, agresivita,

šikana a kyberšikana, také zasahuje v případě problematického chování dětí v rodině-nerespektování rodičů, agresivita, útěky z domova, toulky, v neposlední řadě se stará o děti, u nichž se vyskytlo zneužívání návykových látek či prostituce.

2.8 Další právní normy upravující sociálně-právní ochranu dětí

Jelikož problematika sociálně právní ochrany dětí a samotná ochrana práv dětí je ukotvena nejen v zákoně č. 359/1999 Sb., ale také v dalších právních normách, na které již zmiňovaný zákon o sociálně-právní ochraně dětí odkazuje.

Dle mého názoru je nezbytné, abych zmínila, alespoň následující právní normy, které velice blízce souvisí s ochranou dětí a také jejich práv:

- Listina základních práv a svobod,
- Úmluva o právech dítěte,
- Občanský zákoník.

V následujících stranách mé diplomové práce se budu zabývat jednotlivými právními normami, které jsou výše uvedené.

2.8.1 Listina základních práv a svobod

Jedná se o právní normu, která byla vyhlášena jako ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Tato listina je navzdory poněkud matoucímu názvu ve své podstatě ústavním zákonem a je součástí ústavního pořádku České republiky.

Listina má 44 článků členěných do šesti hlav. Hlava první garantuje některá práva, hlava druhá obsahuje katalog základních lidských práv a svobod, hlava třetí upravuje práva národnostních menšin, hlava čtvrtá hospodářská, sociální a kulturní práva, hlava pátá se zabývá právem na soudní a jinou právní ochranu, hlava šestá pak upravuje společná ustanovení. (www.wikipedia.cz, cit. 5. 12. 2015)

Základní lidská práva, která mají vztah k problematice ohrožených dětí, jsou v listině uvedena jak hlavě druhé, oddílu prvním, který upravuje základní lidská práva, tak pak zejména v hlavě čtvrté, která se zabývá hospodářskými, sociálními a kulturními právy.

Z výčtu těchto základních lidských práv je také nutno připomenout způsobilost každého mít práva. Právo na život, nedotknutelnost osoby, právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, právo nebýt

podroben nuceným pracím nebo službám, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a právo na ochranu jména.

Dále listina zmiňuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Toto právo, které je uvedené v čl. 10 Listiny základních práv a svobod, nalezneme také ve zcela konkrétní podobě v ustanovení zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Tato ustanovení zákona se zabývají vedením evidence a spisové dokumentace orgány sociálně- právní ochrany dětí a výslovně stanovují, že údaje, které jsou obsažené ve spisové dokumentaci týkající se dítěte, je orgán sociálně-právní ochrany dětí oprávněn použít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany dětí. V zákoně však bohužel nenalezneme žádnou sankci za porušení tohoto ustanovení, avšak je soudní ochrana tohoto základního práva zaručena přímo v čl. 36 Listiny základních práv a svobod, podle kterého se každý jedinec může domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

2.8.2 Úmluva o právech dítěte

Tento nejvýznamnější dokument oblasti práv dítěte Česká republika ratifikovala v lednu 1991. Tomuto dokumentu předcházeli jiné mezinárodní smlouvy, například Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, Deklarace práv dítěte přijatá Organizací spojených národů v roce 1959 a další. Úmluva o právech dítěte nalezneme ve Sbírce zákonů jako Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Jako nejzápadnější pojem právní úpravy ochrany nezletilých jedinců považují „blaho dítěte“, který nalezneme v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými či soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními či zákonodárnými orgány. Uvedeným ustanovením je smluvním státům uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Současně toto ustanovení zavazuje smluvní strany Úmluvy brát ohled na práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně odpovědných za dítě. Do naší současné právní úpravy jsou tyto závazky promítnuty v ustanovení § 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, podle nějž je předním

hlediskem sociálně-právní ochrany dětí zájem a blaho dítěte. Úmluva o právech dítěte ve svém textu výslovně uvádí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti dětí. Úmluva o právech dítěte taktéž zmiňuje základní lidská práva a další práva každé lidské bytosti mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Z tohoto důvodu jsou v České republice tato práva přiznána osobám mladším 18 let věku, pokud však nenabýly zletilosti uzavřením manželství. K tomu může dojít s přivolením soudu u osoby mladší 18 let, avšak starší 16 let. (Úmluva o právech dítěte)

Úmluva o právech dítěte zahrnuj právo na:

- „na život, přežití a rozvoj,
- na jméno, národnost a zachování identity,
- na svobodu a bezpečnost identity,
- nebýt týrán a mučen,
- nebýt vzat do otroctví,
- na lidskou důstojnost,
- na pomoc a podporu národního i mezinárodního zákonodárství,
- na soukromí domova a korespondence,
- na ochranu při nezákonné urážce cti a pověsti,
- na vzdělání,
- na volný čas, hry a umělecké činnosti,
- na vlastní majetek,
- na přiměřenou životní úroveň,
- na uzavírání sňatku a založení rodiny,
- na účast v občanském hnutí

a také i na svobodu

- myšlení, svědomí a náboženského vyznání,
- názorů a jejich vyjadřování,
- pokojného shromažďování,
- pohybu a pobytu.“ (Vaničková, Had- Moussová, Provazníková, 1995)

2.8.3 Občanský zákoník

V občanském zákoníku nalezneme právní úpravu vztahů v rodině, přesněji tento zákoník upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi a vztahy mezi manželi. Rodinnému právu je věnována druhá část občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., přesněji se jedná o § 655-975. Tato právní úprava rodinné práva je v občanském zákoníku uvedena nově od roku 2014, dříve tyto vztahy upravoval přímo sám Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

V tomto občanském zákoníku v části druhé hlava jedna se setkáváme s problematikou vzniku manželství, zániku manželství, jsou zde definována práva povinnosti manželů. V hlavě druhé této části zákona jsou uvedeny vztahy mezi rodiči a dětmi. Hlava třetí rodinného práva, která je uvedena v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., se zabývá pro naši diplomovou práci nejdůležitější problematikou, a sice ústavní výchovou, svěřením dítěte do péče jiné osoby, dále zde nalezneme právní úpravu pěstounství či poručenství.

Občanský zákoník vadí následující případy, kdy je nutné stanovit dítěti poručníka a jaké jsou jeho povinnosti:

- *není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka,*
- *poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak.*
- *nastane-li situace uvedená v § 928 odst. 1, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník, a to až do doby, kdy soud jmenuje dítěti poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce.*

Ústavní výchově je věnován § 971-975 díl čtvrtý hlavy dva občanského zákoníku, který říká, že:

- *jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také*

nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby,

- *případě, že rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šest měsíců,*
- *nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.*
- *soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy, rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.*

Ústavní výchovu lze nařídít maximálně na dobu tří let, soud ji může nařídít opakovaně, avšak tato doba nesmí přesáhnout hranici tří let. V případě, že důvody, které vedly k nařízení ústavní výchovy, již pominuly, soud okamžitě toto nařízení zruší a dítě je tak svěřeno do péče rodičů či jiné osobě, která je schopna zabezpečit výchovu dítěte.

Dalším velice důležitým paragrafem je § 924 a § 925 Občanského zákoníku, který upravuje preventivní, sankční a výchovná opatření:

- *ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud dítě není řádně zastoupeno,*
- *vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud*

- *napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, osobu, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,*
- *stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte, nebo*
- *uložit dítěti nebo rodičům omezení bránící škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména zákazem určitých činností.*

3 Vzájemná spolupráce orgánu sociálně-právně ochrany dětí a školy

Zájem dítěte a jeho ochrana i ochrana jeho blaha je zabezpečena státem, respektive nespočtem zákonů tuzemských, ale spadají zde i právní normy mezinárodní. Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně, kterému jsme se již v diplomové práci podrobněji věnovaly, také přesně popisuje, jaké státní orgány a další subjekty se zabývají právě sociálně-právní ochranou dětí. Jedná se především o školy, které mají veliký podíl na sociálně-právní ochraně dětí. Z povinností, které ze zákona vyplývají pro školy, vyplývá nezbytná spolupráce pracovníků školy s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Školy však mají povinnost mimo jiné spolupracovat s Policií ČR a také státním zastupitelstvím. Je však zapotřebí, aby spolupráce mezi jednotlivými subjekty byla smysluplná a bylo tak ochráněno dítě, jeho zájem a blaho, byly splněny následující podmínky:

- v zájmu všech je vždy blaho dítěte,
- důvěra v rámci orgánu sociálně-právní ochrany dětí a pracovníky školy,
- erudovaní pracovníci, ať už sociální či ti pedagogičtí a jejich neustálý zájem o další vzdělávání,
- základní právní vzdělání pracovníků školy o náplně práce OSPOD, s tím související znalost místního oddělení OSPOD,
- důvěryhodnost metodika prevence ve škole, který vykazuje zodpovědnost a aktivitu ke svěřené práci,
- důvěryhodnost sociálních pracovníků, jejich profesionalista,
- komplexní spolupráce všech pracovníků školy (pedagogických i nepedagogických),
- komplexní spolupráce pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a rámci svého pracoviště i mimo něj
- Ve škole by měla panovat příjemná atmosféra, podpořená důvěrou mezi pracovníky školy a žáky.

Základní školy jsou místem, ve kterém se uskutečňuje výchova a vzdělávání dětí díky působení pracovníků školy. Děti jsou většinu dne s pedagogy, jsou zaměstnané nějakou činností, především se jedná o činnost vzdělávací, avšak ve škole mají také prostor k relaxaci, na nižším stupni mají také možnost využívat přestávky ke hře. Vždy je však důležitý dozor pedagoga i přestávkách, kdy se děti věnují činnostem jiným, než

vzdělávacím. Učitel tak může dobře poznat, znát základní rysy jejich charakterů, chování, nálady a projevy citů, způsob komunikování, atmosféru ve třídě apod. Pokud je pedagog dosti empatický, tak může snadno odhalit i drobné odchylky v chování svěřených dětí, které právě mohou být prvním signálem, že je něco s dítětem v nepořádku. V takových situacích je zapotřebí, aby pedagog byl na pozorování a opravdu byl velmi všímavý. Díky jeho empatii tak může také odhalit některé z příznaků syndromu CAN, příznaky trestné činnosti, šikany či dalšího asociálního chování dítěte.

Všem těmto příznakům musí dávat velkou důležitost a v žádném případě nesmí dojít ke zlehčování příznaků. „*Učitelé nejen učí, ale dbají i o emocionální a sociální rozvoj svých žáků a pomáhají jim zvládat věkové úlohy a krize*“ (Matoušek, 2003, s. 51). Učitel tak může být prvním, kdo dítěti pomůže, kdo mu bude naslouchat a pozorovat, toto všechno v ideálním případě, kdy se jedná opravdu o pedagoga empatického. Na druhou stranu se tak pedagog může stát tím, kdo nic neviděl, nebo na příznaky nebral zřetel. Učitelé jsou zařazeni do profesí pomáhajících, jedná se o lidi, kteří mají k dětem často nejbližší, a proto má jedinečnou šanci dítěti poskytnout pomoc jako první a také jej chránit.

Orgán sociálně- právní ochrany dětí je musí prověřit každé, ať už anonymní či neanonymní nahlášení na podezření na týrání, zanedbávání či zneužívání, kriminální jednání dítěte.

Nejčastějšími případy, kdy se setkáváme se spoluprací školy a orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- záškoláctví,
- rodinné problémy,
- problémy v chování,
- týrání, zanedbávání a zneužívání dítěte.

3.1 Role školy v sociálně-právní ochraně dětí

Z výše popsané nezastupitelné úlohy jednotlivých pedagogů v celém procesu sociálně-právní ochrany dětí vyplývá, že nejen samotní pedagogové, ale i právě sama škola má obrovský podíl na tom, aby spolupráce mezi těmito dvěma segmenty, probíhala správně a efektivně.

Felcmanová ve svém díle uvádí, jakou úlohu může mít škola ve spolupráci s orgánem sociálně- právní ochrany dětí:

- „ v oznámení dítěte, u kterého je podezření, že spadá do SPOD,
- ve spolupráci s OSPOD na vyhodnocování potřeb dítěte,
- ve spolupráci na tvorbě a realizaci individuálního plánu ochrany dítěte,
- v účasti na případové konferenci,
- v naplňování potřeb dítěte způsobem stanoveným v individuálním plánu ochrany dítěte.“ (Felcmanová a kol., 2015, s. 21)

Pedagogičtí pracovníci se tak často snaží naplnit potřeby jednotlivých žáků v rámci vzdělávání, např.: pomoc při doučování, zpracování domácích úkolů, zajištění správných pracovních pomůcek atd.

3.2 Oznamovací povinnost škol a školských zařízení

Nejen škola, ale i všechna další školská zařízení mají oznamovací povinnost, která je stanovena zákonem o sociálně- právní ochraně dětí. Těmto subjektům je tak uložena povinnost bezprostředně oznámit orgánu sociálně- právní ochrany dětí skutečnost, že jsou zájmy dítěte poškozovány a to i v případě, že se jedná pouze o podezření. Splnění této oznamovací povinnosti je pověřen ředitel školy, což vyplývá také ze zákona č. 359/1999 Sb.

Felcmanová dále uvádí, že „v případě úkonů, které spadají do oblasti sociálně- právní ochrany dítěte, se informace o dítěti předávají bez souhlasu subjektu údajů (zákonných zástupců, zletilého dítěte) na základě ustanovení § 5 odst. 2 písm. a) a na základě § 9 písm. f) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Pracovník školy či školského zařízení tedy není v tomto případě vázán k ochraně osobních údajů.“ (Felcmanová a kol., 2015, s.22)

Výše uvedená ohlašovací povinnost byla popsána z pohledu zákona o sociálně- právní ochraně dětí, avšak nesmíme zapomenout na trestní zákoník. Zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, hlava 10, §367 definuje nepřekážení trestného činu, který se v rámci dětí a mladistvých týká hlavně trestných činů, jako je znásilnění, týrání a pohlavního zneužívání. V §368 téhož zákona se dále setkáváme s pojmem neohlášení trestného činu. „Pokud se kterýkoliv pracovník školy nebo školského zařízení hodnověrně dozví, že jiná osoba páchá trestný čin uvedený v § 367 nebo v minulosti

spáchala trestný čin uvedený v § 368 a bezodkladně tuto skutečnost neoznámí, je jeho počínání kvalifikováno jako trestný čin spojený s odnětím svobody až na tři roky.“ (Felcmanová a kol., 2015, s. 22)

Rozdílnost mezi ohlašovací povinností v rámci zákona o sociálně- právní ochraně dětí a trestním zákoníkem je tedy více než zřejmá. Zjednodušeně řečeno v rámci zákona č. 359/2009 Sb. škola či školské zařízení povinně skutečnost týrání, zanedbávání či zneužívání dítěte nahlásit už jen v případě podezření, kdy odpovědnou osobou je vždy ředitel školy. Kdežto v rámci trestního zákoníku se vztahuje tato oznamovací povinnost na konkrétní osobu, která ví o páchání trestného činu, přičemž první důsledky neohlášení nese právě tato osoba. V rámci školy se může například jednat o situaci, kdy se žák svěří pracovníkovi školy, příp. spolužákovi, který následně toto interpretuje pedagogovi. Ale celá situace je prokazatelně pravdivá z dlouhodobého pozorování dítěte. (Felcmanová, 2015)

3. 3 Syndrom CAN a škola

Syndrom CAN, tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte jsme si podrobně popsali již na začátku této diplomové práce. Avšak pro naše téma je také velmi důležitá spojitost syndromu CAN a školy. V rámci základního a středního stupně vzdělávání je tato problematika zařazena do prevence rizikové chování, která je standardně na školách zajišťována metodikem prevence. Přesnou činnost školeného metodika prevence si popíšeme v následující kapitole.

Felcmanová ve svém díle upozorňuje na tři roviny, které jsou v rámci syndromu CAN nutné ve škole ošetřit:

- *„zajištění informovanosti všech pracovníků školy,*
- *stanovení postupu v případě podezření na výskyt syndromu CAN u některého z žáků školy,*
- *zvyšování povědomí o syndromu CAN a vhodných způsobech řešení v rámci programů primární prevence či v rámci výuky (výchovné činnosti) ve vhodných vzdělávacích oblastech či předmětech.“* (Felcmanová a kol., 2015, s. 23)

Důležitým krokem je také nahlášení podezření jakéhokoliv příznaku týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte či mladistvého pracovníkem školy, jak má tedy přesně postupovat, v případě zjištění této skutečnosti? I na tuto otázku nám odpoví Metodika

ke katalogu podpůrných opatření autorky Felcmanové a kol. (2015), která doporučuje postup, který si nyní popíšeme. Nejdříve získáme hodnověrnou informaci o týraní, zneužívání nebo závažnějším zanedbávání dítěte. Poté o této skutečnosti informujeme ředitele školy, který následně a bezodkladně kontaktuje OSPOD. Posledním krokem je kontaktování Policie České republiky, a to v případě podezření na týraní či zneužívání, Policii kontaktujeme se součinností OSPOD (pokud pracovník doporučí) a vyžádáme si odborníka zaměřeného na trestnou činnost zneužívání a týraní dětí a mladistvých.

3.4 Pedagogičtí pracovníci spolupracující s orgánem sociálně-právní ochrany dětí

Definici pedagogického pracovníka nalezneme v Zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu. Je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb (§ 2). Tento paragraf dále definuje, kdo může pedagogickou činnost vykonávat:

- *„učitel,*
- *pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,*
- *vychovatel,*
- *speciální pedagog,*
- *psycholog,*
- *pedagog volného času,*
- *asistent pedagoga,*
- *trenér,*
- *vedoucí pedagogický pracovník.“*

Vzhledem k našemu tématu budeme v následujících řádcích charakterizovat činnost pouze některých z výše uvedených pedagogických pracovníků, a to z hlediska spolupráce daného pedagogického pracovníka s orgánem sociálně právní ochrany dětí.

Budeme se zabývat především speciálními pedagogy a učiteli působící na základních školách. Na každé škole působí dále metodik prevence a výchovný poradce, kteří dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, mají zajišťovat poradenskou pomoc jak žákům, tak i jejich zákonným zástupcům. Na některých školách se můžeme také setkat se školním psychologem, který má na starosti také poradenskou činnost.

Samozřejmě každý pedagogický pracovník musí splňovat příslušné vzdělání, což je prioritou, ale na druhé straně jsou nesmírně důležité praktické dovednosti pro vykonávání této profese. Smutnou avšak pravdivou informací je, že tyto praktické dovednosti, jako je například trénink speciálních dovedností pro posílení kompetencí v oblasti komunikace, vedení rozhovoru a další. (Hutyrová, 2013)

3.4.1 Výchovný poradce jeho činnost

Výchovného poradce nalezneme téměř na všech základních školách. Obvykle je tato funkce svěřena do rukou zkušeného vyučujícího, který má rozšířenou kvalifikaci. Výchovný poradce poskytuje metodické a informační aktivity, především se jedná o poradenství v oblasti budoucí kariéry žáků. Ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních najdeme níže uvedené aktivity, kterými se výchovný poradce ve školách zabývá:

- *„spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy,*

- *poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům,*

- *shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízeních a jejich zajištění v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů,*

- *zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb (vstupní a průběžné) a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami*

- *příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.*“ (příloha č. 3, k vyhlášce č. 72/2005 Sb.)

Lze tedy z výše uvedeného konstatovat, že činnost výchovného poradce je především spjata s kariérním a profesním poradenstvím, dále je také hlavním aktérem při přípravě školy, třídy v případě intergrace žáka se speciálně vzdělávacími potřebami a v neposlední řadě výchovný poradce spolupracuje s dalšími poradenskými zařízení, jako je například speciálně pedagogické centrum, či pedagogicko-psychologická poradce. Je nutno také říci, že výchovný poradce také spolupracuje s orgánem sociálně právní ochrany dětí v případě výchovného problému dítěte.

3.4.2 Školní metodik prevence a jeho činnost

Školní metodik prevence pracuje v především v oblasti prevence nežádoucích sociálně patologických jevů. V Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže z roku 2005 jsou uvedena následující čtyři oblasti činností, které metodik prevence vykonává:

- metodická činnost,
- koordinační činnost,
- informační činnost,
- poradenská činnost.

Vzhledem k našemu tématu diplomové práce jsou pro nás zásadní činnosti poradenské a informační:

- *„Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce a jednotliví odborníci).*

- *Zajišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.*
- *Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování, poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).*
- *Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.*
- *Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.*
- *Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.*
- *Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.“ (Vyhláška č. 72/2005 Sb.)*

Funkce školního metodika prevence je svěřena zpravidla zkušenému pedagogovi, který má svůj plný úvazek. Školní metodik prevence společně s výchovným poradcem vytváří preventivní program školy.

3.4.3 Výchovná komise

Výchovná komise se často svolává v případech, kdy je zapotřebí vyřešit nějaké výchovné či vzdělávací problémy žáků. Měla by tak žáky i jejich rodiče podpořit v nápravě a v žádném případě je zastrašit či nějak negativně ovlivňovat. Přesná definice pro výchovnou komisi není stanovena, můžeme tak se setkat s názorem, že se jedná o nápravné a podpůrné opatření. Termín výchovná komise nalezneme pouze v *Metodickém pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.*

Výchovná komise se skládá z ředitele školy, výchovného poradce či metodika prevence, třídního učitele, zastupujícího pracovníka OSPOD, psychologa pedagogicko-psychologické poradny a rodiče žáka, příp. žák samotný. Konečná sestava jednotlivých členů při jednání je závislá na důvodu svolání tohoto zasedání.

Ve výše uvedeném *Metodickém pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví z roku 2002* nalezneme následující články, kdy je zapotřebí výchovnou komisi svolat:

Článek 1 odst. 3 *„Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka.*

Součástí prevence je:

- *pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,*
- *součinnost se zákonnými zástupci,*
- *analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,*
- *výchovné pohovory s žáky,*
- *spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko-psychologického poradenství,*
- *konání výchovných komisí ve škole,*
- *spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.“* (Metodický pokyn

k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, 2002)

Článek 2 odstavec 8 *„Při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin svolává ředitel školy školní výchovnou komisi, které se dle závažnosti a charakteru nepřítomnosti žáka účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik protidrogové prevence, popř. další odborníci a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.“* (Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, 2002)

Článek 2 odstavec 9 *„Pozvání zákonných zástupců na jednání školní výchovné komise se provádí doporučeným dopisem. O průběhu a závěrech jednání školní výchovné komise se provede zápis, který zúčastněné osoby podepíší (doporučený vzor - příloha č.2). Případná neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápisu zaznamená. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.“* (Metodický pokyn

k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, 2002)

3.5 Šetření školní inspekce v rámci spolupráce škol a orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Česká školní inspekce prováděla v roce 2016 šetření, které se zabývalo spoluprací škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Českou školní inspekci byla zpracována Tematická zpráva s názvem Spolupráce základních škol a orgánu sociálně právní ochrany dětí, kterou jsme našli na www.csicr.cz Celkem se do toho šetření zapojilo 1069 základních škol a byl využit dotazník jako výzkumná metoda, poté následovaly také návštěvy jednotlivých škol. Cílem tohoto šetření bylo zjistit přínos spolupráce těchto dvou segmentů a také zjistit počty ohrožených žáků ve škole, kteří jsou již hlášeni na OSPOD či nikoliv. Dále se česká školní inspekce zabývala žáky, kteří vykazují nějaké formy zanedbávání či materiální deprivace, kteří vykazovali rizikové chování či byli ohroženi okolními sociálně-patologickými jevy. V neposlední řadě bylo toto šetření zaměřeno i na aktivity, které by měly podpořit ohrožené děti ve škole.

Tabulka č. 4 uvádí počty žáků v evidenci k 31. 1. 2016 (Česká školní inspekce, www.csicr.cz, cit. 1. 12. 2017) :

Žáci v evidenci OSPOD	Podíl žáků z celk. počtu žáků evid. OSPOD (v %)	Průměrný počet žáků na oslovenou školu	Podíl škol, kde případ nastal (v %)
<i>pro záškoláctví</i>	16,2	1,1	28,7
<i>pro problémové chování</i>	20,0	1,3	34,9
<i>pro neplnění školních povinností</i>	16,0	1,0	21,7
<i>pro fyzické či psychické zneužívání</i>	1,8	0,1	7,5
<i>kvůli zanedbávání či nedostatečné péči</i>	23,3	1,5	37,7
<i>jiné důvody</i>	32,4	2,1	36,8

„Z šetření vyplynulo, že podíl žáků oslovených škol, kteří jsou péčí orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), činí 3,5 %, což rozhodně není zanedbatelné číslo. Aktuální zkušenost se vzděláváním žáků, kteří jsou v evidenci OSPOD, uvedlo 68 % oslovených škol. Nejčastěji uváděnými důvody pro evidenci žáků v OSPOD byly výchovné zanedbání a nedostatek péče ze strany rodiny a také důvody, které se netýkají přímého ohrožení dětí (např. náhradní rodinná péče).“ (www.cosiv.cz, cit. 10. 11. 2017) Velice pozitivní informací je, že většina oslovených ředitelů projevila důvěru v OSPOD v rámci pomoci ohroženým dětem, a to až 65% ředitelů. Zkušenost s účastí na případových konferencích má asi 30% oslovených škol. Dvě třetiny škol se někdy podílely na vyhodnocování a sestavování individuálního plánu ochrany dítěte. Naopak pouze asi desetina oslovených škol sdělila obavu, že díky nim bude dítě z rodiny odebráno.

Tabulka č. 5- Žáci hlášení školou OSPOD ve školním roce 2014/2015 a prvním pololetí školního roku 2015/2016 (Česká školní inspekce, www.csicr.cz, cit. 1. 12. 2017) :

Žáci hlášení školou OSPOD	Podíl žáků z cel. počtu žáků vid. OSPOD (v %)	Průměrný počet žáků na oslovenou školu	Podíl škol, kde případ nastal (v %)
<i>pro záškoláctví</i>	30,8	1,1	30,2
<i>pro problémové chování</i>	28,6	1,0	30,5
<i>pro neplnění školních povinností</i>	23,3	0,8	20,5
<i>pro fyzické či psychické zneužívání</i>	2,1	0,1	5,6
<i>kvůli zanedbávání či nedostatečné péči</i>	19,8	0,7	24,3
<i>jiné důvody</i>	15,1	0,5	13,6

Z výše uvedené tabulky tak vyplývá, že školy nejčastěji hlásí orgánu sociálně-právní ochrany dětí případy záškoláctví a to ve 30,8 %, dalším častým důvodem je problémové chování žáků 28,6%. Avšak nezanedbatelným číslem 19,8% jsou také důvody zanedbávání a nedostatek péče. Naopak nejnižší číslo 2,1% nalezneme v kolonce fyzického a psychického zneužívání, což je velmi potěšující zprávou.

4 Praktický kontext spolupráce školy a orgánu sociálně-právní ochrany dětí

V praktické části diplomové práce se budeme zabývat čtyřmi případy dětí, které byly nahlášeny školou na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pomocí těchto případových studií získáme jednak přehled, jakým druhem případů se místní orgán sociálně-právní ochrany dětí nejčastěji zabývá a také zjistíme jakým způsobem probíhala spolupráce školy a právě orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Mimo již zmíněnou kvalitativní metodu výzkumu kazuistiky, použijeme také metodu dotazníku, díky kterému získáme informace o spokojenosti pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí se spoluprací školy a také si potvrdíme, s jakým druhem syndromu CAN se nejčastěji zabývají. Je důležité říci, že dotazník nám poslouží pouze jako doplňková výzkumná metoda. Šetření proběhlo ve městě, které se nachází v Jihomoravském kraji o velikosti cca 3 569 ha a skládá se ze čtyř katastrálních území. V roce 2017 se toto město mohlo pyšnit 11 300 obyvateli.

4.1 Stanovení cílů šetření

- Specifikovat, se kterými případy formy týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte se orgán sociálně právní ochrany dětí ve městě, kde proběhl výzkum, nejčastěji setkávají.
- Popsat a zanalyzovat čtyři příklady (kazuistiky) případů, se kterými se sociální pracovnice v tomto městě nejčastěji setkávají.
- Analyzovat spolupráci škol a orgánu sociálně právní ochrany dětí ve výše uvedených čtyřech případech.
- Specifikovat spokojenost pracovníků orgánů sociálně právní ochrany dětí se spoluprací škol v případech zanedbávání dětí.

4.2 Metody sběru dat

Stěžejními metodami v této práci je kazuistika, díky které se pokusíme popsat čtyři případy dětí, které budou sloužit také i k dosažení následujícího stanoveného cíle praktické části diplomové práce, kterým je charakterizování spolupráce orgánu sociálně právní ochrany dětí a školy. Kazuistiku Průcha definuje jako „výzkumnou metodu v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ (např. žák, malá skupina žáků, učitelů, jednotlivá třída, škola, apod.). Ten je detailně

popsán a vysvětlován, takže se dochází k takovému typu objasnění, jehož při zkoumání týchž objektů v hromadném souboru nelze dosáhnout. Výhodou metody je možnost hlubokého poznání podstaty případu, nevýhodou omezenost zobecnitelnosti výsledků.“ (Průcha a kol. 1995, s. 177)

Pro další stanovený cíl- zjistit spokojenost pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí se spoluprací škol- jsme zvolily metodu dotazníku, u něhož si myslíme, že se jedná o nejvhodnější variantu pro dosažení výše uvedeného cíle. Jak uvádí Chráska (2007, s. 163) ve své publikaci, dotazník *„je velice frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu, jedná se o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou předem promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně.“*

4.3 Metody analýzy získaných dat

Abychom naplnili cíle, které jsme si stanovili v úvodu této kapitoly, jsou metody analýzy získaných dat následující:

- metoda kontrastů a srovnávání,
- metoda prostého výčtu- prostřednictvím této metody se vyjadřuje určitá vlastnost jevu. (Miovský, 2006)

4.4 Výzkumný vzorek- výběr účastníků

Součástí výzkumu byla také metoda dotazníku. Pro využití této metody jsme požádali čtyři pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí v uvedeném městě. Jednalo se sociální pracovnice a kurátorku pro děti. Jelikož do územní oblasti tohoto města jsou přiřazeny spádové menší obce, mají sociální pracovnice přiřazeny jednotlivé oblasti. Dvě z nich mají na starosti přímo oblast stanovené město, další z nich ostatní přilehlé menší obce a poslední kurátorka pro děti, jejíž činnost je uvedena v teoretické části diplomové práce, ta je odpovědná za celou tuto oblast.

První sociální pracovnice mající na starosti část města je středního věku. Na této pozici pracuje přes 20 let. Nemá vysokoškolské vzdělání v oblasti sociální práce, či pedagogiky.

Druhá sociální pracovnice, která se stará o druhou část města je věku okolo 35. Na této pozici taktéž pracuje dlouhá léta, však před tím poznala i jiná zaměstnání. Tato pracovnice má bakalářské vzdělání v oblasti sociální práce.

Třetí sociální pracovnice, která má na starosti spádové obce je velice mladá, na této pozici pracuje nově pouze půl roku. Tato pracovnice má také bakalářské vzdělání v oblasti sociální práce.

Čtvrtou respondentkou je kurátorka pro děti, která pracuje na této pozici okolo 15- ti let a má na starosti celou oblast. Tato pracovnice má také bakalářské vzdělání v oblasti sociální práce.

4.5 Interpretace získaných dat

V této části se budeme zabývat jednotlivými případovými studii, které jsme získali na základě rozhovoru se sociálními pracovníci, jelikož nám nebylo z důvodu ochrany osobních údajů umožněno nahlédnout do spisové dokumentace nezletilých klientů. Dále se nám podařilo díky spolupráci s výchovným poradcem, který působí na místní škole, získat také záznamy z jednání s rodiči a pedagogickými pracovníky této školy ohledně níže uvedených případových studií. V rámci správné souslednosti jednotlivých fází šetření, uvedeme nejdříve, proč byly jednotlivé případy předány k rukám pracovníků sociálně právní ochrany dětí, tedy popíšeme, jak probíhalo již zmiňované jednání s rodiči a pedagogy. A následně podrobně popíšeme jednotlivé kazuistiky získané rozhovorem se sociálními pracovníci.

4.6.1 Kazuistika č. 1- Honza, nar. 2. 1. 2003

Chlapec ve věku 12-ti let, v péči matky, tedy vyrůstá v neúplné rodině. Otec se o výchovu dítěte stará, ale už má děti s druhého partnerství a času na Honzu moc nezbyvá. Však co se týče finanční podpory, to se stará příkladně, jelikož matce Honzy pravidelně každý měsíc přispívá. Honza má další dvě dospělé sestry, které žijí v Brně. Honza bydlel s matkou v rodinném domě v menší obci nedaleko města.

Osobní anamnéza

Už na prvním stupni základní školy se u Honzy vyskytovali drobné prohřešky jak proti školnímu řádu, tak proti majetku, kdy byl pachatelem drobných krádeží. Podle zprávy školy většinou nejevil zájem o vyučování, později začal mít problémy se záškoláctvím. Do školy chodil pozdě a často v znečištěném oblečení. Byl velice opatrný, také se u něj

projevovala úzkostná povaha a nedůvěřoval cizím lidem. Často u něj docházelo k projevování afektů, které se v situaci zátěže ventilovaly verbální a fyzickou agresí. Velkým problémem bylo snášení kritiky na jeho osobu, v takové situaci se snažil pomocí intrik a případně i lži obhájit sebe samotného. Avšak veliký zlom nastal v době, kdy problémy s agresivitou ustaly a Honza tak přestal školu úplně navštěvovat.

Záznam o jednání s rodiči č. 1- Honza

Přítomni: ředitel školy, výchovný poradce, třídní učitel, kurátorka, matka žáka

Datum a místo jednání: 17. 4. 2015, ředitelna ZŠ

Třídní učitel upozornil na:

- **prospěch**
- je nedostatečný v předmětech M, ČJL, AJ
- zameškané učivo si nedoplňuje, třídní učitel nezaznamenal spolupráci matky - má možnost požádat o úkoly spolužačku, která bydlí v těsné blízkosti, ale ani jednou se tak nestalo
- nepozornost ve vyučovacích hodinách
- řádná docházka do školy (neomluvená absence), za poslední půl rok má více jak 20 neomluvených hodin,
- režim dne, dohled matky nad domácí přípravou do školy,
- **chování**
- pohovor třídního učitele s maminkou, která byla upozorněna na dodržování dohodnutých pravidlech a omlouvání případné absence syna
- zvýšená fyzická i slovní agresivita vůči spolužačkám, jednu žákyni dokonce fyzicky napadl tak, že musela být ošetřena lékařem
- kouření na veřejnosti, cigarety mu podle jeho slov dává maminka

Závěr jednání:

- Matka byla upozorněna na zákonnou povinnost zajistit řádnou školní docházku svého dítěte.
- Matka převzala Školní řád ZŠ a byla upozorněna na způsob omlouvání absencí.
- Pravidla hodnocení žáků stanovují postup školy při neomluvených absencích (výchovná opatření, snížené známky z chování).

- V souladu se školským zákonem (zákon č. 561/2004 Sb.) škola vyžaduje omluvenky absencí od lékaře.
- U předem známé absence je matka povinna požádat včas školu o uvolnění a matka je povinna respektovat, zda je nebo není uvolněn. Škola uvolní žáka jen ve zcela výjimečných případech, jinak je případná absence neomluvena.
- Matka byla upozorněna, že porušuje zákon, poskytuje-li svému dítěti cigarety nebo pokud toleruje jeho kouření (doma, na veřejnosti, ve škole).
- Je vhodné a pro žáka žádoucí, aby matka vytvářela synovi pozitivní rodičovský vzor.
- Osobní kontakt s pracovníky školy (třídní učitel, výchovný poradce, ředitelka školy, vyučující) je nutno dohodnout předem, aby se pedagogičtí pracovníci mohli věnovat projednávaným záležitostem dostatek času. Školní řád neumožňuje narušování vyučovacích hodin.
- Jelikož se agresivita a počet neomluvených hodin v poslední půl roce neustále zvyšoval, byl žák předán do rukou kurátorky OSPOD.

Stanovisko rodiče k projednávaným problémům:

- rodič bere na vědomí, že uskutečněné jednání je preventivním stupněm nápravy a je si vědom, že na celou situaci budou nyní dohlížet pracovníci OSPOD a matka také souhlasila se spoluprací, např. při dohodnutých návštěvách atd.

Zpráva z a návrh řešení OSPOD

OSPOD dostal zprávu ze školy, kterou Honza navštěvoval, respektive nenavštěvoval, že nezletilý se do školy za půl roku dostavil pouze několikrát. OSPOD si byl samozřejmě vědom velkého pochybení školy, že tuto skutečnost nenahlásil dříve (škola má totiž povinnost nahlásit orgánu sociálně právní ochrany dětí, již pokud nezletilý, má 20 neomluvených hodin), avšak škola si toto omlouvala, že chtěla nezletilému a jeho matce pomoci a nechtěla rodině způsobovat další problémy. Nezletilému byl nařízen dohled probačního úředníka, psychologická péče a také ambulantní návštěva střediska výchovné péče. Všechnu tuto odbornou péči měl navštěvovat s matkou. Matka byla velice snaživá, chtěla všechna sezení dodržovat, avšak to se jí podařilo pouze dvakrát. Její výmluva vždy zněla, že Honzu nemůže donutit, aby se oblékl a šel na nařízenou schůzku s psychologem. Poté, co se již opakovaně matka ani chlapec nedostavil, jak už do SVP či k psychologovi, byl nucen OSPOD udělit matce finanční pokutu ve výši 5 000,-. Matka samozřejmě pokutu

uhradila, ale i nadále se celá situace nezlepšila. Nakonec celý případ dopadl, tak že matka byla odsouzena za zanedbání péče na dva roky s podmínkou a Honza byl svěřen do péče otce.

V tuto chvíli je Honza příkladným žákem, školu pravidelně navštěvuje, dostává dobré známky, chodí čistě oblečen a vždy upraven. Se staršími sestrami se setkává ještě častěji a dokonce k jedné z nich pravidelně jezdí na celé víkendy. S novou ženou otce velice dobře vychází, i dokonce s jejich dětmi (dvouleté děvče, roční chlapec). Avšak co se týče vztahu s matkou, tak ty jsou na velice špatné úrovni, velice na ni zanevřel, není s ní v žádném kontaktu.

Analýza případu

Z výše uvedených informací, jednoznačně vyplývá, že matka svoji roli zákonného zástupce bohužel vůbec nezvládala. Ne jen, že nedodržovala povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, tzn. poskytovala dítěti návykové látky, podporovala jej v nenavštěvování školy a také nebyla důsledná v řešení synovi agresivity. Proto rozhodnutí orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby dítě bylo svěřeno do péče otce, bylo nevhodnějším řešením v rámci poskytování a naplňování všech potřeb dítěte. Kdy po svěřeni k otci se jeho školní prospěch vylepšil, vymizela i agresivita vůči spolužákům, což je samozřejmě i způsobené působením dětského psychologa, které i otcem pravidelně navštěvuje a už nejsou přítomny žádné neomluvené absence ve škole.

Dále je nutno se zanalyzovat, jak probíhalo nahlášení tohoto případu školou pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Škola velmi pochybila, v tom, že nevěnovala pozornost neomluveným absencím žáka. Je možné, že pokud by byl celý případ nahlášen dříve, nemuselo dojít i výše zmíněnému napadení žákyně. Jinak v dalších krocích škola již postupovala správně, přesněji dle postupu Felcmanové, které jsme již popisovali na straně 47 v teoretické části této práce. Teda nahlásila skutečnost OSPOD, byla svolána výchovná komise (výše uvedený záznam z jednání s rodiči) a poté si už celý případ vzali do svých rukou pracovníci OSPOD.

4.6.2 Kazuistika č. 2- Pavel, 7. 8. 2003

Pavel pochází z úplné rodiny. Má dalších 6 sourozenců, kdy jsou mezi jednotlivými sourozenci velké věkové rozdíly. Rodina žije v průměrně zařízeném bytě 3

+ 1. Životní úroveň je vlivem nedostatku finančních prostředků na nízké úrovni. Otec je nezaměstnaný a matka na mateřské dovolené. Výchova v rodině nebyla vždy zcela nedostatečná a nedůsledná. Zajišťuje ji pouze matka, a to dosti omezené míře, otec se k výchově staví více než pasivně. V evidenci pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí je Pavel a jeho rodina vedena od roku 2012. Důvodem této evidence nebyli od počátku výchovné problémy samotného Pavla, ale i jeho sourozenců.

Osobní anamnéza

Pavel se narodil jako čtvrtý v pořadí. Mezi prvním a posledním sourozencem je více než patnáctiletý věkový rozdíl. Školní docházku začal bez odkladu. Nerespektoval své rodiče. Následně se dopouštěl záškoláctví a začal páchat drobnou majetkovou trestnou činnost. V sociální interakci převažovala nečestnost. Byl velice lehce ovlivnitelný, měl tendence podléhat negativním vlivům. V roce 2014 byl soudem uložen soudní dohled nad výchovou nezletilého Pavla. Vedle těchto rysů problémového chování, se u Pavla vyskytovali zjevné formy zanedbávání. Především se jednalo o nedostatečné dodržování hygieny a často neléčenými zdravotními problémy.

Záznam o jednání s rodiči č. 2- Pavel

Přítomni: ředitel školy, výchovný poradce, třídní učitel, sociální pracovníce, rodiče se bez omluvy nebo vysvětlení nedostavili (podepsali dodejku)

Datum a místo jednání: 14. 1. 2015, ředitelna školy

Průběh jednání:

- schůzka se uskutečnila na pozvání školy
- seznámení s ŠŘ (zejména způsob omlouvání absencí žáků) – školní řád obdrželi rodiče v den, kdy přihlásili dítě do ZŠ
- seznámení se školským zákonem (zákon č. 561/04 Sb.), zejména s § 21, § 22 (práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců), § 50 odst. 1 (omlouvání nepřítomnosti žáka ve vyučování)
- informace rodičům o jednorázové finanční pomoci, kterou na žádost školy poskytl Městský úřad, aby rodiče mohli zakoupit dětem školní potřeby

- třídní učitelka upozornila rodiče na tyto závažné skutečnosti:
  - neúčast žáka v ranní a odpolední výuce (AJ-středa, SV-čtvrtek)
  - častá absence dětí ve výuce, neomluvená absence
  - podezření na falšování omluvenek
  - rodiče nedodržují školní řád při omlouvání absence svých dětí
  - žák často neplní domácí úkoly a nenosí potřebné pomůcky
  - nedostatečný prospěch ve škole
  - kouření
  - pohyb v nočních hodinách bez dozoru venku

Závěr jednání:

Žák potřebuje, aby mu rodiče stanovili vhodný denní režim, v němž bude prostor na povinnosti i odpočinek. Je potřeba, aby rodiče kontrolovali a usměrňovali chování dítěte.

Zejména je nutné, aby oba rodiče:

- kontrolovali plnění domácích úkolů a přípravu dětí do vyučování
- stanovili, kdy budou děti přicházet domů a kontrolovali, jestli děti tuto dobu dodržují (jinak učiní rodiče opatření k nápravě)
- pravidelně každý den zkontrolují rodiče žákovskou knížku a deníček - známky a zápisy na poslední stránce žákovské knížky, žákovskou knížku a deníček rodiče vždy podepíší a tím potvrdí, že ji viděli
- omluvenky budou od dnešního dne pouze od lékaře (rodiče sdělí tř. učitelkám jméno ošetřujícího lékaře dětí)
- rodiče se budou informovat na prospěch a chování dětí vždy 1x týdně ve čtvrtek od 11.45 do 14.00 hodin
- rodiče zajistí, aby syn docházel do vyučování podle rozvrhu (pravidelně budou kontrolovat účast svých dětí v ranní, dopolední i odpolední výuce)
- rodiče zajistí potřebné materiální vybavení (školní potřeby a pomůcky), případně potřeby je městský úřad rodičům, kteří zde mají trvalé bydliště finančně

vypomoci s pořízením potřebných školních pomůcek a materiálů, rodiče zajistí nákup pomůcek na příští školní rok (informace podají třídní učitelky)

- případ předán pracovníkům OSPOD.
- rodiče byli písemně upozorněni, že v předmětech, které žák nenavštěvuje, bude vykonávat koncem srpna opravné zkoušky. Pokud neuspěje, bude opakovat ročník,
- rodiče budou dbát na dodržování osobní hygieny a příznaky nemoci nebudou přehlížet, nýbrž vždy vyhledají lékařskou pomoc.

Návrh řešení orgánu sociálně právní ochrany dětí

Sociální pracovnice navrhla, aby byla Pavlovi soudem nařízena ústavní výchova- pobyt v dětském domově se školou. Důvodem byly poruchy chování, nerespektování svých rodičů, kteří nedokázali jeho chování v dostatečné míře ovlivnit. Po zařazení Pavla do ústavní výchovy se jeho chování začalo výrazně zlepšovat. V kolektivu si našel své místo a nové kamarády. Dosahuje dobrých výsledků v pracovních činnostech, stejně jako ve sportu. Respektuje daná pravidla. V současné době je zvažováno o zrušení ústavní výchovy, která má být nahrazena soudním dohledem nad jeho výchovou. Společně s rodiči také bude ambulantně navštěvovat středisko výchovné péče.

Analýza případu

I v tomto případě se setkáváme se nedůsledností a neplnění rodičovských povinností. Jednoznačně zde chybí správné vedení a přirozená autorita rodičů. Díky velmi podprůměrnému sociálnímu zázemí a nestanovení žádného režimu, byl často sveden ke krádežím. Díky těmto okolnostem neměl chlapec podmínky pro zdravý vývoj a rozvoj. Dále v rodičích neměl ten správný vzor, jelikož otec byl nezaměstnaný a také často pod vlivem návykových látek, nemohl tak jej ani získat a rodiče se stali pouze terčem pro jeho naprostou ignoraci a tak se začal po večer toulat ve městě, nenavštěvoval školu. Jelikož rodiče tuto skutečnost také ignorovala, dá se říci, že jim bylo úplně lhostejné, že syn školu nenavštěvuje, bylo vhodným řešením umístit chlapce do dětského domova se školou. Oba rodiče se dopustili zanedbávání dítěte, nehledě na to, že i docházelo i v tomto případě zanedbávání materiálního, tedy nepravdivé návštěvy dětského lékaře, špatné osobní hygieny, nedostatečné oblékání atd. Díky umístění chlapce do dětského domova školou se celá situace lehce zlepšila, materiální

podmínky rodiny se také vylepšily, jelikož si otec rodiny našel alespoň příležitostnou práci a matka přislíbila spolupráci při ambulantních docházkách do střediska výchovné péče.

4.6.3 Kazuistika č. 3- Míša, nar. 4. 6. 2005

Míša pochází z úplné rodiny, kde byly dosti špatné poměry. Rodina měla problém s uspokojováním těch nezákladnějších potřeb z hlediska výživy a hygieny. Míša má starší sestru. Otec obě děti často fyzicky trestal, on sám byl opakovaně trestán za majetkovou trestnou činnost. Matka, na kterou byly obě dvě dcery velice vázány často požívá alkoholické nápoje, je zde vysoké podezření na závislosti na alkoholu.

Osobní anamnéza

Školní docházku začala Míša na místní základní škole zpočátku bez známky jakýchkoliv problémů. Následně se začala dopouštět drobných krádeží a mírného vandalizmu. Začala vyvolávat konflikty a provokovat ostatní spolužáky. Její vztah k dospělým a autoritám všeobecně byl velice problematický. Do školy se však dostavovala nedostatečně oblečená a její oděv vždy nesl známky znečištění či roztrhání. Osobní hygiena byla také velmi špatná, spolužáci se jí velmi často posmívali kvůli nevábné vůni. Svačiny si do školy pouze zřídka, často dostávala jídlo od její kamarádky, která se s ní dělila o její svačiny. Kvůli posměškům zůstávala Míša místo školy raději doma, kde mohla být se svou opilou matkou.

Záznam o jednání s rodiči č. 3- Míša

Přítomni: výchovný poradce, třídní učitel, zástupce ředitele, kurátorka OSPOD, rodič (matka dítěte)

Datum a místo jednání: 20. 3. 2015, kancelář výchovného poradce

Průběh jednání:

- zvýšená agresivita vůči slabším spolužákům, především tedy spolužačkám,
- neustále se opakující krádeže, např. čepice (Monster Energy, pořizovací cena 500,-Kč), značkového pouzdra na tužky, atd..,
- žákyně při návštěvě knihovny ukradla spolužákovi čepici, kterou chtěla výhodně prodat staršímu spolužákovi čepici,

- žákyně zapírala po celou dobu, ke krádežím se nepřiznala, a to i přes výpovědi ostatních spolužáků, kteří krádeže žákyní potvrdili,
- matka žákyně byla informována o neomluvených absencích (20 hod.)
- nedostatečná hygiena, oblékání i strava.

Závěr jednání:

- matka byla seznámena s průběhem vyšetřování a s důvody předáním do rukou pracovníkům OSPOD,
- matka však nesouhlasí, že by její dcera trpěla špatnou hygienou či nedostatečnou stravou.

Stanovisko rodičů k projednávanému problému:

- matka bere na vědomí, že uskutečněné jednání je preventivním stupněm nápravy,
- případ předán k rukám pracovníkům OSPOD, kteří učiní další kroky v nápravě chování žákyně.

Návrh řešení orgánu sociálně právní ochrany dětí

Na základě návrhu pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí byla Míši a její sestře na počátku roku 2015 ze strany soudu nařízena ústavní výchova - pobyt v dětském domově se školou. Důvodem umístění dětí do zařízení ústavní výchovy bylo špatné rodinné zázemí, kde se vykytovala závislost na alkoholu a výchova dětí tak byla značně zanedbávána. Častá konzumace alkoholických nápojů ze strany matky měla tak opravdu významnou roli, stejně tak jako agresivita ze strany otce. Rodiče tak dlouhodobě nezvládali výchovu svých dětí, a svým přístupem nemohli zajistit řádnou výchovu a vývoj. Matka obou děvčat s návrhem pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí nesouhlasila, ale následně uznala, že na výchovu svých dětí nestačí. Dále také matka přislíbila, že začne řešit svůj problém s alkoholem, aby se mohla o své děti sama postarat. Otce mezitím zatkl pro krádeže.

Závěr

Soud návrh na nařízení ústavní výchovy podaný ze strany pracovníka OSPOD akceptoval a bylo mu vyhověno. Nebyly vzneseny žádné námitky a bylo rozhodnuto o nařízení ústavní výchovy v době dvou měsíců od podání předběžného opatření. I přes

počáteční zamítavou reakci jejich matky k návrhu na umístění jejich dětí do výchovného ústavu si matka nepodala proti rozhodnutí soudu žádný opravný prostředek.

Analýza případu

Tento případ se trochu lišil od předchozích dvou případů tím, že se zde velkou roli hrál alkohol ze strany matky a také agresivita ze strany otce. Opět se však setkáváme s nedostatečně podnětným rodinným prostředím pro zdravý vývoj a rozvoj dítěte. Jedná se o rodinu ze sociálně slabších poměrů, kde nedostatek finančních prostředků byl řešen návykovými látkami a krádežemi a samozřejmě v neposlední řadě špatnou výchovou a zanedbáváním dětí. Nevinné krádeže, kterých se Míša dopouštěla, zřejmě tak prováděla, kvůli tomu, že se chtěla rovnat svým spolužákům, tedy např. mít stejnou čepici, jako ostatní, či batoh atd. Agresivita, která je také v tomto případě přítomna, byla způsobena z tohoto důvodu, že dívka nesnesla, když se někdo vysmíval jí nebo její rodině. Díky tomu, že matka ani otec neplnili své povinnosti vůči svým dětem, bylo jediným řešením OSPOD umístit Míšu do dětského domova se školou, který byl nařízen soudem.

Z hlediska spolupráce školy v tomto případě jsme se setkali opět s příkladným postupem, kdy si znaků zanedbávání všimla třídní učitelka, která celou situaci nejprve nahlásila řediteli školy. Ředitel školy je vždy odpovědnou osobou za včasné nahlášení případu jakéhokoliv případu zneužívání, týrání, zanedbávání či záškoláctví orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Ředitel školy se tedy spojil s pracovníky místního OSPOD a poté byla svoláno jednání se zákonnými zástupci a následovalo převzetí případu do rukou OSPOD.

4.6.4 Kazuistika č. 4- David, nar. 3. 5. 2004

David vyrůstal v rodině s velice málo podnětným až asociálním prostředím. Matka se na výchově podílela velmi málo, dá se dokonce říci, že vůbec. Rodina žila v jedné místnosti, která byla neudržovaná a špinavá. Chlapec neměl ani vlastní postel, ani dostačující stravu pro zdravý vývoj. Do školy zpravidla nedocházel, ze strany rodičů nebyl žádný zájem na tom, aby ho nějakým způsobem vedli k pravidelné školní docházce. Otec se o jeho problémy nezajímal, stejně tak jako o problémy svých dalších tří dětí a celé rodiny. Otec rodiny se doma moc nevyskytoval, spíše se pohyboval na ulici, kde často kradl, a z tohoto důvodu byl několikrát potrestán k odnětí svobody.

Osobní anamnéza

David se narodil jako druhý ze čtyřech sourozenců. V 6 letech neměl dostatečně rozvinutou slovní zásobu českého jazyka a měl také velké mezery v základních návycích. Pohyboval po ulicích často bez dozoru rodičů, byl špinavý, neučesaný, nedostatečně oblečený. Po jednoletém odkladu školní docházky nastoupil do řádně do první školy místní základní školy. Ve škole vykazoval vůči ostatním velmi agresivní chování a jeho chování v mnoha případech vykazovalo známky se šikany. Ve škole byl vždy nepozorný, neustále vyrušoval a obtěžoval své spolužáky. Domácí příprava byla také nedostatečná, školní pomůcky neustále zapomínal a domácí úkoly neměl téměř neustále nevytvořené. Ve škole měl velmi mnoho absencí, které byli ze strany rodičů částečně omluvené, ale postupem času se vyskytly hodiny neomluvené.

Záznam o jednání s rodiči č. 4- David

Přítomni: výchovný poradce, třídní učitel, zástupce ředitele, kurátorka OSPOD, rodič (matka dítěte)

Datum a místo jednání: 20. 10. 2015, kancelář výchovného poradce

Průběh jednání:

- šikanování slabších spolužáků,
- krádež mobilního telefonu a také školní tašky spolužačky,
- neustále zapomínání pomůcek, nepřipravenost domácích úkolů,
- vzhled žáka nese prvky zanedbávání hygieny, roztrhané oblečení,
- žák nenavštěvoval školu, neomluvené hodiny, o kterých rodiče věděli

Závěr:

- rodiče souhlasí s tím, že je zapotřebí, aby jim byla podaná ruka ze strany sociálních pracovníků se sociálně-právní ochrany dětí,
- výchovu Davida nezvládají,
- celý případ byl předán do rukou kurátorky OSPOD.

Návrh řešení orgánu sociálně právní ochrany dětí

Na základě návrhu pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí byla Davidovi nařízena ústavní výchova. David nenavštěvoval školu, byl vyšetřován jako

spolupachatel trestné činnosti. Zároveň vzniklo vysoké podezření, že David šikanuje své spolužáky. Otec se o výchovu syna naprosto nezajímal a o jeho matce se dá říci, že byla k jeho výstřelkům a problémům, které působil naprosto lhostejná. V tomto případě můžeme konstatovat, že rodiče výchovně zcela selhali. Nedokázali zajistit příznivý vývoj a řádnou výchovu. David byl umístěn do diagnostického ústavu a poté do dětského domova.

Závěr

Návrh o nařízení ústavní výchovy, který byl podaný ze strany pracovníka OSPOD, byl ze strany soudu akceptován a bylo mu vyhověno. Také nebyli vzneseny žádné námítky ze strany soudu a bylo tak rozhodnuto o nařízení ústavní výchovy v době pěti týdnů od podání předběžného opatření.

Analýza případu

Ani tento případ se od těch třech ostatních neliší v tom, že jednoznačnou příčinou je výchova chlapce. Jelikož otec doma moc nepobýval, chyběl chlapci mužský vzor. Matka na výchovu dětí jednoznačně sama nestačila a při sebemenším problému celou situaci řešila nepřiměřeným slovním projevem, měla na své děti špatný vliv díky svým charakterovým a výchovným vlastnostem. Chlapec tak začal řešit „výbuchy“ matky řešit neustálým touláním se po večerních hodinách a záškoláctvím. V neposlední řadě se chlapec začal setkávat s nevhodnými přáteli, kteří se často bavili menšími krádežemi, a chlapec se k nim s touto činností přidal. Pracovníci orgánu sociálně-právní dětí na základě zjištěných skutečností navrhli nařízení o ústavní výchově, což se jevílo jako nevhodnějším řešením.

Spolupráce školou a OSPOD probíhala stejně jako i v ostatních případech dle postupu Felcmanové, který jsme již několikrát popsali ve výše uvedeném textu. O případu Davida se nejdříve se třídní učitelka, která si všimla jednak neustále zašpiněného oblečení, ale také zvyšující se počet absencí ve výuce. Ohledně toulání se ve večerních hodinách také věděla, protože chlapce několikrát viděla spolu s nevhodnou partou. Celou situaci nahlásila nejdříve výchovnému poradci, který následně kontaktoval ředitele školy. Ředitel školy se opět spojil se pracovníky OSPOD, byla svolána jednání rodiči a případ chlapce byl předán OSPOD.

4.6 Analýza získaných dat z kazuistik

Jaké informace jsme získali pomocí těchto případových studií? Získali jsme potřebné odpovědi na stanovené cíle, které jsou uvedeny na začátku praktické části této diplomové práce.

V kazuistice č. 1- Honza a č. 4- David děti vyrůstali v neúplné rodině, kde za výchovu odpovídala převážně matka, v obou případech chyběl mužský vzor. Avšak u případu Honzy se otec snaží alespoň finančně vypomáhat a občas se na výchově podílet, se synem tráví čas o víkendech. Kdežto v případě Davida je naprostá absence otce. Proto nacházíme naprosto rozličné řešení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v těchto dvou případech. Honza byl z důvodu neschopnosti matky zvládnout výchovu syna svěřen do péče otce a jeho chování i celkový prospěch ve škole se zlepšil, vymizela i agresivita vůči svým vrstevníkům. Davidův případ je mnohem komplikovanější hlavně i z důvodů četných krádeží a zvýšené agresivitě. Matka sama uznala, že výchovu syna nezvládá, a proto byl David umístěn do diagnostického ústavu a následně dětského domova.

Ve všech čtyřech případech výše uvedených případových studií se setkáváme se společným znakem chování dětí, a sice záškoláctvím a neomluvenou absencí. Další shodu všech čtyř kazuistik nacházíme v zanedbávání potřeb dětí. Všechny děti jevíly známky materiálního zanedbávání v tom, že nosili pošpiněné a roztrhané oblečení. U případu č. 3- Míši se dokonce jedná o nedostatečnou stravu, kdy si třídní učitelka několikrát všimla, že Míša často nemá svačiny a tak se s ní o stravu dělí její kamarádka. U případu č. 2- Pavla také zanedbávání lékařské péče, kdy často docházelo, že Pavel nemoci jen přecházel, nedostavoval se k pravidelným lékařským prohlídkám, naštěstí toto nijak nepoznamenalo Pavlův zdravotní stav. Poslední shoda, kterou díky kazuistikám zjistili, je shodný postup školy v ohlašování jednotlivých případů pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí. Vždy byl postup stejný, tedy o příznaku zanedbávání měl informaci nejdříve třídní učitel, což je naprosto v pořádku a logické. Třídní učitel je totiž nejvíce v kontaktu s dětmi, které má na starosti a vždy by měl tuto skutečnost odhalit. Následovalo informování ředitele školy, který následně ohlásil celou skutečnost OSPOD. Posledním krokem bylo jednání se zákonnými zástupci za přítomnosti vedení školy, třídního učitele, výchovného poradce a zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Po tomto jednání si vždy případ převzal OSPOD a další kroky už byly pouze na něm.

4.7 Tvorba dotazníku

Dotazník je jednou z nejpoužívanější metodou sběru dat v pedagogickém výzkumu. Samotný dotazník je sestava dopředu připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou logicky seřazeny, a dotazovaná osoba na ně odpovídá písemně. (Chráska, 2016)

V dotazníku se setkáváme často chybně užívaného pojmu „otázka“. Termín položka je mnohem vhodnější, jelikož ne všechny položky v dotazníku musí mít vždy formu otázky. V dotazníku se často používají pokyny např.: „Z následujících tvrzení vyberte, se kterým se ztotožňujete“.

Podle požadované odpovědi, můžeme rozlišit položky na otevřené a uzavřené, tedy nestrukturované a strukturované. Odpověď na otevřenou položku vytváří respondent sám, kdežto u položek uzavřených vybírá z navržených odpovědí. Uzavřené položky se dále dělí na položky dichotomické a polytomické. Položky dichotomické se vyznačují dvěma odpovědi, které se navzájem vylučují, u polytomických má respondent na výběr z více odpovědí než dvě. (Chráska, 2016)

My jsme pro naši práci zvolili převážně položky v dotazníku uzavřené, z toho důvodu, že interpretace a jejich vyhodnocování je jasnější a jednodušší a respondenti jsou ochotnější při vyplňování takto sestaveného dotazníku. U čtyřech položek jsme použili uzavřené polytomické a u jedné jsme využili položku polouzavřenou.

Při tvorbě dotazníku jsme se řídili zásadami, které popisuje ve své publikaci *Metody pedagogického výzkumu* Chráska (2016, s. 164):

- *„položky musí být respondentům jasné a srozumitelné,*
- *formulace položek v dotazníku musí být naprosto jednoznačná,*
- *položky dotazníku nesmějí být sugestivní,*
- *dotazník musí vždy obsahovat jasné pokyny k vyplňování,*
- *při konstrukci je nutné, aby získané údaje bylo možno třídít a zpracovávat.“*

Cílem tohoto dotazníku je odpověď na otázku č. 4, ze str. č. 53 této práce, jak jsou pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve zkoumané oblasti spokojeni se spoluprací s místní školou a jakými případy se nejčastěji pracovníci OSPOD zabývají.

V rámci tohoto cíle jsme také stanovili dvě hypotézy, které by nám tento dotazník měl potvrdit či vyvrátit.

Hypotéza č. 1.: Pracovníci místního orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou se spoluprací se školou ve větší míře spokojeni než aby chtěli na tomto něco měnit.

Hypotéza č. 2: Pracovníci místního orgánu sociálně-právní ochrany dětí se častěji zabývají případy zanedbávání než týraní dítěte.

Výše uvedenými hypotézami se budeme věnovat v kapitole analýza dotazníku.

4.7.1 Analýza dotazníku

Dotazník byl vyplněn pracovníci OSPOD, ve všech případech se jednalo o ženy. Jednalo se o čtyři ženy, které pracují na pozici sociální pracovníce různě dlouho, mají tak různé zkušenosti, dokonce mají různé vzdělání. Formu dotazníku jsme zvolil z toho důvodu, že ženy chtěly zůstat v naprosté anonymitě, pokud by se jednalo např. o strukturovaný rozhovor, na výzkum by nepřistoupily.

Dotazníky byly ženami vyplněny v říjnu roku 2015. Tyto dotazníky byly předány osobně a také vyplněné byly převzaty zpět osobně.

V dotazníku jsme použili 4 uzavřené otázky a jednu otázku otevřenou, kde mohly ženy vyjádřit svůj návrh na zlepšení spolupráce škol a OSPOD, tuto otázku všechny zodpověděly shodně, a to tím způsobem, že by vůbec nic neměnily, že jsou naprosto spokojené, tak jak spolupráce OSPOD a školy ve jejich oblasti probíhá.

Dále v dotazníku byly použity polytomické položky s výběrem odpovědí a také položky výčtové.

V první otázce (viz příloha č. 1) jsme našli odpověď na první ze stanovených cílů, a to jakým druhem syndromu CAN se pracovníce orgánu sociálně právní ochrany dětí nejvíce zabývají, v naprosté shodě všechny odpověděly, že se jedná o **zanedbávání**.

Druhá otázka nám odhalila četnost případů, které jsou nahlášeny školou. U této otázky se již odpovědi liší, pracovníce, které jsou na své pozici již několik let, odpověděly, že se jedná o většinu případů, které řeší, kdežto jejich kolegyně, která je na tomto místě teprve krátkou dobu si myslí, že se jedná pouze o výjimečnost.

Třetí otázkou jsme zjistili, že škola co se týče případů zanedbávání a týrání dětí informuje OSPOD vždy včas, dojde tedy vždy k časnému odhalení těchto případů, což je velice potěšující zpráva.

Čtvrtá otázka nám dává odpověď na spokojenost pracovníků se spoluprací se školou a je nutné sdělit, že všechny bez rozdílu délky praxe či dosaženého vzdělání odpověděly, že jsou se spoluprací se školou v těchto případech velice spokojené, což naznačuje, že pedagogičtí pracovníci v této oblasti jsou opravdu erudovaní odborníci na svém místě, zcela jistě jim nechybí schopnost empatie a potřeby pomáhat dětem.

Pátá otázka je otázkou otevřenými jak je zmiňováni již na začátku této podkapitoly, kde se opět nachází otázka na spokojenost a zda by pracovníci změnily něco na spolupráci školy a OSPOD, nicméně tato otázka byla opět všemi shodně odpovězena. Nic by neměnily, vše dle jejich mínění v naprostém pořádku.

Z výsledků dotazníku je možné sdělit, že spolupráce škol a orgánu sociálně právní ochrany dětí je v naprostém pořádku v této oblasti, spolupráce probíhá správně, ve většině případů dochází k odhalení syndromu CAN školou a následná spolupráce (např. podání zprávy školou, či účast zástupců škol na případových konferencích je více než příkladná).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že hypotéza č. 1: *Pracovníci místního orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou se spoluprací se školou ve větší míře spokojeni než aby chtěli na tomto něco měnit*, byla potvrzena, všechny pracovníce jsou se spoluprací se školou spokojeni a nechtějí nic měnit. Hypotéza č. 2.: *Pracovníci místního orgánu sociálně-právní ochrany dětí se častěji zabývají případy zanedbávání než týrání dítěte*, byla taktéž potvrzena, případy zanedbávání dítěte jsou mnohem čtenější než případy týrání dítěte.

4.8 Dosažení stanovených cílů šetření a shrnutí šetření

Stanovený **cíl č. 1** byl zjištěn na základě dotazníku, který byl předložen a vyplněn sociálními pracovníci. Nejčastější formou syndromu CAN, kterou se orgány sociálně právní ochrany dětí ve zkoumané oblasti zabývají, je ZANEDBÁVÁNÍ.

Cíl č. 2 byl popsán na stranách 56- 64 této diplomové práce. Pro dosažení tohoto cíle jsme použili techniku případových studií- kazuistik, jedná se o případové studie klientů orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve věku od 10- 12 let.

3. cíl byl taktéž naplněn a popsán na stranách 56- 64 přímo v návrhu řešení orgánu sociálně-právní ochrany dětí jednotlivých případových studií.

Poslední stanovený **cíl č. 4 je** popsán v předchozí části diplomové práce, která se zabývá vyhodnocením dotazníků, které byly předloženy sociálním pracovním orgánu sociálně právní ochrany dětí ve zkoumané oblasti.

Shrnutí šetření

Případové studie nám poskytli informace o tom, jak škola postupovala v nahlášení jednotlivých případů OSPOD. Všechny případy se shodují v tomto postupu a jsou také shodné s postupem, který doporučuje Felcmanová (tento je popsán v teoretické části práce). Až na jedno pochybení školy v případě č. 1- Honza, jsme se nesetkali s žádným pochybením v ohlašování školy případů zanedbávání. Lze tedy říci, že ředitel místní školy a i pedagogičtí pracovníci jsou velmi dobře obeznámeni problematikou syndromu CAN, což je také podle Felcmanové jedním z důležitých bodů činnosti metodika prevence na vybrané škole. A s tím je také samozřejmě spojena znalost postupu, jak se získanou informací jakéhokoliv příznaku syndromu CAN zacházet, a jaký zvolit další postup. Na ohlášení případu pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí navazuje také naše další zjištění, a tedy jak jsou pracovníci OSPOD spokojeni se spoluprací základní školy. Na tuto otázku jsme našli odpověď pomocí výše zmíněné dotazníku. Z toho nám vyplynula skutečnost, že všechny dotazované pracovnice jsou naprosto spokojené s již nastavenou spoluprací a nepodnikly by žádné kroky, které by vedly ke změně tohoto zaběhlého systému. Z této výzkumné metody – dotazníku, jsme našli také odpověď na to, s jakými případy se setkávají pracovnice OSPOD nejčastěji. Jednoznačnou odpovědí je zanedbávání, což nám potvrdil nejen dotazník, ale také kazuistiky, kde se v každém ze čtyř případů setkáváme také se zanedbáváním mimo jiné. Naše zjištění se shoduje také s šetřením České školní inspekce z roku 2016, která je také popsána v části 3 této práce. Česká školní inspekce se zabývala šetření, kolik případů je za poslední rok na OSPOD nahlášeno a také o jaký druh případů se nejčastěji jedná. Z jejich šetření vyplynulo, že zanedbávání je po záškoláctví a problémovém chování nejčastější důvod hlášení školy informace na OSPOD, a to přesněji v celých 19% případech.

Závěrem lze říci, že všechny děti vyrůstaly v dysfunkčních nebo neúplných rodinách, které dětem poskytovaly velmi špatné zázemí pro jejich rozvoj a správný

vývoj. Rodiče ve všech případech selhaly v plnění povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a bez zásahu školy a OSPOD by se ani situace nemusela změnit. Dá se tedy konstatovat, že pedagogičtí pracovníci a pracovníci sociálně-právní ochrany dětí zasáhli v pravou chvíli a ve všech případech jsme setkali po tomto zásahu se zlepšením situace jednotlivých dětí ve všech ohledech, ať už se jedná o zmírnění agrese, pominutí záškoláctví či zlepšení školního prospěchu, což je vlastně stěžejní úlohou OSPOD.

ZÁVĚR

„Kvalita společnosti se může měřit podle způsobu, jak se stará o své nejzranitelnější a nejzávislejší členy. Společnost, která se o ně stará nedostatečně, je pochybená.“ (Adrian D. Ward in Švarcová, 2006, s. 13)

Tento citát je směřován jednak na osoby s nějakým druhem handicapu, ale také bych řekla, že může být aplikována v souvislosti ochrany práv dětí. Protože právě děti jsou ty, které bývají ti nejzranitelnější a v nízkém věku se jedná taktéž o nejzávislejšími členy společnosti na dalších osobách či subjektech. Je nutno podotknout, že děti jsou plnohodnotnými členy naší společnosti a v našem zájmu, abychom se o ně příkladně starali, ochraňovali jejich práva a dohlíželi, zda jsou vůbec tato práva např. rodiči dodržována. Tím máme na mysli, že se naše společnost snaží o ty nejmenší členy společnosti starat, ale nemělo by se jednat pouze o péči branou jako povinnost, nýbrž by péče o ochranu dětí měla být chápána jako poslání a jakési naplnění životního smyslu člověka.

Cílem této práce bylo popsat problematiku syndromu CAN, tedy týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, což je uvedeno v první části kapitoly, dalším z cílů bylo charakterizovat činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a následně jejich spolupráci se školami.

K našemu překvapení jsme zjistili, že spolupráce škol a orgánu sociálně právní ochrany dětí je na vynikající úrovni. Dochází ke vzájemné a přátelské spolupráci mezi pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí a pracovníky pedagogickými. Jedním z vysvětlení tohoto faktu, může být, že na orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ale také i na školách pracují opravdu ve svém oboru erudovaní a zkušení jedinci, kteří se snaží nejen žákům či klientům poskytnout okamžitou pomoc k vyřešení základního problému, ale také se snaží jim poskytnout v co největší možné míře poradenskou, terapeutickou či jinou pomoc, která je dlouhodobějšího charakteru. Musíme tedy konstatovat, že jsme s výsledky šetření nadmíru spokojeni a jen doufáme, že s takovou situací v této oblasti se můžeme setkat i v jiných oblastech České republiky.

Dále bychom chtěli zdůraznit, že lidský faktor, tedy povaha a charakter jednotlivých pracovníků, kteří pracují na případech, kde se vyskytuje jakýkoliv druh násilí či zanedbávání, je v této oblasti velice důležitý, stejně tak jako jejich odbornost.

Informace o tom, že školy a orgány sociálně-právní ochrany dětí spolupracují více než příkladně a dětem je tak poskytnuta včasná pomoc a podpora, je velice pozitivní. Avšak druhou stranou jsou smutná čísla, které nám říkají, kolik dětí potřebují právě pomoc a zásah sociálních pracovníků. Proto je důležité zmínit, že jedním z nejdůležitějších prostředí, které nejvíce dítě ovlivňuje, je prostředí rodinné. Pokud dítě vyrůstá v dysfunkční rodině nebo sociálně patologickém rodinném prostředí, má vliv samozřejmě na jeho výchovu a budoucnost. Z tohoto důvodu je nutné, aby si rodiče uvědomovali, že je nutné se své děti starat, vychovávat a milovat je. K tomuto nejsou zapotřebí žádné miliony na účtu, ale právě vědomí, že jsou zodpovědní za své vyrůstající děti. Tuto myšlenku krásně shrnuje citát A. L. Nikolajeviče: „*Některé děti se chovají tak, jako kdyby neměly rodiče. To proto, že někteří rodiče se chovají tak, jako by neměli děti.*“

SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

DUNOVSKÝ, J. DYTRYCH, Z. MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN: 80-7169-192-5.

ELLIOTOVÁ, M. *Jak ochánit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.

HUTYROVÁ, M. *Komunikace a vztah jako základ poradenské praxe*. 1. Vydání. Olomouc. 2013. 91 s. ISBN 978-80-244-3693-7.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogické výzkumu*. 2. vyd. Praha: Grada, 2016. 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

PIPEKOVÁ, Jarmila a Marie VÍTKOVÁ. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 1. vyd. Brno, 2000. ISBN 80-7315-010-7.

PŮTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 1. vydání. Praha: G plus G, 1996. 143 str. ISBN: 80-9018-965-2.

PRŮCHA, J a kol. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1. vydání, 1995, 293 s., ISBN 80-7178-029-4.

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-122-0.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-08-7.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MÜLLER, Oldřich a kol., *Terapie ve speciální pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1075-3.

ŘÍČAN, P. KREJČÍŘOVÁ, D. *Dětská klinická psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vydání. Praha: Grada, 1997. 450 s. ISBN: 80-7169-512-2.

ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ N. *Domácí násilí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-889-0.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie*. Praha: PARTA, 2007. ISBN 978-80-7320-099-2.

VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ Z., PROVAZNÍKOVÁ H. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4.

Zdroje dostupné z www:

Česká školní inspekce ČR – Home [online]. Copyright 2007 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z http://www.csicr.cz/html/TZ_ospod/html5/index.html?&locale=CSY&pn=16

HOFERKOVÁ, S. Švrčinová, L. *Syndrom CAN*. [online]. [cit. 2015-12-08] Dostupné z http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=Syndrom_CAN_text.pdf.

Listina základních práv a svobod. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Listina_z%C3%A1kladn%C3%ADch_pr%C3%A1v_a_svobod

Mají na to! *Mají na to!* [online]. [cit.2017-12-01]. Dostupné z <http://www.majinato.cz/19-vychovna-komise.php>

Nasedite [online]. [cit. 2015-12-01]. Dostupné z: www.nasedite.cz

Sociálně patologické jevy: Syndrom CAN. *NICM* [online]. [cit. 2015-12-08]. Dostupné z <http://www.nicm.cz/oblasti/socialne-patologicke-jevy/syndrom-can/charakteristika>

Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí. ČOSIV. [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z <https://cosiv.cz/cs/2016/08/29/spoluprace-zakladnich-skol-s-organy-socialne-pravni-ochrany-deti/>

Týrané děti [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.tyrané-deti.cz>

Právní normy:

Občanský zákoník č. 89/2002 Sb.

Listina základních práv a svobod

Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.

Školský zákon č. 561/2004 Sb.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

Úmluva o právech dítěte

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 359/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1- Individuální plán ochrany dítěte

Informace k vyhodnocení situace dítěte

Datum zahájení, přijetí do péče

Om/Nom

Poznámka: Pokud vyplňujete formulář elektronicky, textová pole se rozšíří tak, aby korespondovala s vaším textem. Tam, kde jsou zaškrťávací rámečky, vložte 'X' u rámečků, kterých se to týká.

Zjišťování podrobnosti o dítěti

Jméno dítěte

Příjmení

Pohlaví
mužské

Pohlaví
ženská

Občanství/státní příslušnost
(případně status pobytu)

Adresa
trvalého
pobytu

Rodné číslo

Kontaktní telefon

Adresa
faktického
pobytu

Kontaktní email

Datum hodnocení

Matčinský jazyk dítěte

Matčinský jazyk rodičů

Podrobnosti o rodičích

Jméno a příjmení	<input type="text"/>	Kontaktní tel.	<input type="text"/>
Adresa	<input type="text"/>	Kontaktní email	<input type="text"/>
		Rodičovská zodpovědnost?	<input type="text"/>
	PSČ	<input type="text"/>	

Jméno a příjmení	<input type="text"/>	Kontaktní tel.	<input type="text"/>
Adresa	<input type="text"/>	Kontaktní email	<input type="text"/>
		Rodičovská zodpovědnost?	<input type="text"/>
	PSČ	<input type="text"/>	

Sourozenci

Počet sourozenců	<input type="text"/>				
Jméno a příjmení	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
Jméno a příjmení	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
	<input type="text"/>	Pohlaví mužské ☐	Pohlaví ženské ☐	Datum narození	<input type="text"/>
Jiné důležité informace o sourozenci / sourozencích	<input type="text"/>				

Příloha č. 2- DOTAZNÍK

Spokojenost zaměstnanců OSPOD se spoluprací škol při výskytu zanedbávání či týrání dětí

Tento dotazník byl vytvořen aby zjistil, zda je ze strany zaměstnanců orgánu sociálně právní ochrany dětí spokojenost se spoluprací škol v případě týrání a zanedbávání dítěte. Získané údaje budou zveřejněny v rámci mé diplomové práce. Dotazník je anonymní, proto se prosím nikam nepodepisujte.

Jsem (vhodnou odpověď označte prosím křížkem):   **žena** **muž**

Můj věk:.....

Nejvyšší dosažené vzdělání: **ZŠ**   **SŠ**   **VŠ**   **Jiné** (prosím
uved'te):.....

Místo vyplnění: (město nebo obec).....

Datum vyplnění: (den, měsíc, rok).....

1. Jakou formou CAN se nejčastěji zabýváte?

- Tělesné týrání
- Psychické týrání
- Zanedbávání
- Sexuální zneužívání

2. Jak často se stává, že je školou nahlášen případ zanedbávání či týraní dítěte?

- Velmi často
- Často
- Zřídka
- Nikdy

3. Poskytuje škola informaci o zanedbávání či týraní dítěti vždy včas?

- Vždy
- Často
- Zřídka
- Nikdy

4. Jste spokojen(a) se nynější spoluprací škol a orgánu sociálně právní ochrany dětí?

- Velmi spokojen(a)
- Spokojena
- Nevím, je mi to jedno
- Spíše nespokojena

5. Pokud byste něco vylepšil(a) na spolupráci škol a Vaše orgánu, co by to bylo?

- Nic bych neměnil(a)
- Ano, změnila bych:

Děkuji za vyplnění.

Bc. Jaroslava Seifertová

Příloha č. 3- Záznam o jednání s rodiči- vzor MŠMT

Škola:

Záznam o jednání s žákyní/žákem a zákonným zástupcem žákyně/žáka

Jméno žákyně/žáka: .....

Nar.: .....

Třída: .....

Datum: .....

Jednání s žákyní/žákem a jejím/jeho zákonným zástupcem bylo zaměřeno na rizikové chování žákyně/žáka, které svou závažností narušuje proces vzdělávání dané žákyně/daného žáka, případně dalších žáků.

Oblasti nápravy

Žákyně/žák bude usilovat o nápravu níže uvedeného rizikového chování (dané oblasti zaškrtněte, případně doplňte):

Rizikové chování žáka			
nenosení pomůcek		agresivní chování	
neplnění domácích úkolů		šikana	
podvodné jednání		krádež/e	
narušování výuky		ničení majetku školy	
odmítání práce při vyučování		ničení majetku jiných osob v rámci školy	
nerespektování pokynů učitele		užívání návykových látek ve škole a její blízkosti	
nevhodné chování ke spolužákům		poskytování návykových látek ostatním	
nevhodné chování k pracovníkům školy		nošení nevhodných předmětů do školy	
pozdní příchody		jiné:	
Záškoláctví		jiné:	

skryté záškoláctví		jiné:	
vulgární chování		jiné:	

Náprava bude uskutečněna za podpory ze strany školy a zákonných zástupců (dané zaškrtněte, případně doplňte):

Podpora ze strany zákonných zástupců		Podpora ze strany školy	
kontrola školních výsledků dítěte		komunikace se žákem	
dohled nad přípravou do školy		komunikace s rodiči	
dohled nad docházkou dítěte do školy		nácvik potřebných dovedností žáka	
dohled nad hygienou		respektování individuálních potřeb žáka	
zajištění potřebných pomůcek do školy		vyhledávání pozitivních výkonů žáka	
komunikace se školou		jiné:	
jiné:		jiné:	
jiné:		jiné:	
jiné:		jiné:	

Specifikace problému (dle potřeby):

Popis výsledku jednání, dohodnutá opatření:

Termín kontrolního setkání:

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Kontrolní setkání konané dne: .....

Zhodnocení dosavadního vývoje:

Popis výsledku jednání, další postup:

Termín kontrolního setkání:

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

Kontrolní setkání konané dne: .....

Zhodnocení dosavadního vývoje:

Popis výsledku jednání, další postup:

Termín kontrolního setkání:

--

Podpisy zúčastněných:

Pozice	Jméno	Podpis
žákyně/ žák		
zákonný zástupce žákyně/žáka		
za školu:		

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Jaroslava Seifertová
Katedra:	Ústav speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše Hutýrová, PhD.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Syndrom CAN v kontextu žáka, rodiny a sociálního prostředí (reflexe školy)
Název v angličtině:	Syndrome CAN in the context of the pupil, the family and the social environment (reflection of the school)
Anotace práce:	<p>Práce je zaměřena na syndrom CAN z pohledu orgánu sociálně právní ochrany dětí a také školy, jsou zde charakterizovány jednotlivé formy syndromu CAN, velký důraz je v této práci kladne právní úpravu ochrany dětí.</p> <p>Cílem této práce zmapovat práci orgánu sociálně právní ochrany dětí a také jejich spolupráci se školou.</p>
Klíčová slova:	Syndrom CAN, zanedbávání, týrání, sociálně právní ochrany dětí, metodik prevence, sociální pracovník
Anotace v angličtině:	<p>The work is focused on the syndrome CAN from the perspective of the sociálně legal protection of children and the schools, in the work are described various forms of CAN syndrome, a great emphasis in this work is positively legislation to protect children.</p> <p>The aim of this study to map the work of the social and</p>

	legal protection of children and jeh cooperation with the school.
Klíčová slova v angličtině:	Syndrome CAN, neglect, abuse, social and legal protection of children, prevention methods, social worker
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1- Individulání plán ochrany dětí Příloha č. 2- dotazník Příloha č. 3- Vzor záznamu o jednání s rodiči
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	Český